

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет економіки та управління
Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу

ЛАРВА Юлія Юрївна

**Вдосконалення функціональної діяльності органу влади в контексті
забезпечення сталого розвитку / Improvement of the functional activity of the
power authority in the context of ensuring its sustainable development**

спеціальність 074 «Публічне управління та адміністрування»
освітня програма «Публічне управління та адміністрування»

Випускна кваліфікаційна робота за ступенем вищої освіти «Бакалавр»

Виконала студентка групи ПУА-41
Ю.Ю. Ларва

підпис

Науковий керівник:
д.е.н, професор Т.Л. Желюк

підпис

Випускну кваліфікаційну роботу

Допущено до захисту:

«__» _____ 2020 р.

Зав. Кафедри, д.е.н., професор

М.М. Шкільняк

прізвище, ініціали *підпис*

ТЕРНОПІЛЬ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	6
1.1. Сталий розвиток як модель функціонування регіональної економіки	6
1.2. Наукові засади функціональної діяльності органу влади в контексті забезпечення сталого розвитку територій	13
1.3. Інституційний базис функціональної діяльності органу влади в контексті забезпечення сталого розвитку територій	17
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ВЛАДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ	27
2.1. Оцінка параметричних характеристик сталого розвитку території та виокремлення дисбалансів регіонального розвитку. Роль реформи з децентралізації в забезпеченні сталого розвитку	27
2.2. Аналіз програмно-планових механізмів забезпечення сталого розвитку території	34
2.3. Використання інноваційно-інвестиційних важелів в забезпеченні економічного, соціального, екологічного векторів сталого розвитку територій	41
Висновки до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ВЛАДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ	48
3.1. Ревіталізація старих промислових зон в контексті забезпечення сталого розвитку території	48
3.2. Реалізація концепції глокального міста як інструмент конкурентного збалансованого розвитку території	58
Висновки до розділу 3	66
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Актуальність проблеми. Завдання реалізації стратегії сталого розвитку в сукупності вирішення соціально-економічних та екологічних проблем має загальносвітовий характер та є актуальним для всіх країн. Однак починати потрібно з регіонального рівня, тому ефективна регіональна політика та надійні методи її реалізації відіграють вирішальну роль у складному і відповідальному завданні втілення стратегії сталого розвитку. Існує об'єктивна необхідність в глибоких фундаментальних дослідженнях процесів регіоналізації, застосуванні стратегічних підходів до побудови моделей продуктивного функціонування регіонів на принципах сталого розвитку.

Створення умов для забезпечення сталого розвитку території має стати одним із пріоритетних напрямків діяльності органів місцевої влади в Україні в умовах сьогодення. Концепція сталого розвитку визнана найважливішою життєвою стратегією людства у XXI ст. Вона спрямована на вирішення сучасних проблем забезпечення економічного зростання в умовах обмеженості, виснаження, вичерпання природних ресурсів та загрози виникнення природних і техногенних катастроф. Згідно з цією концепцією, сталий розвиток – це такий розвиток суспільства, за якого задоволення потреб теперішніх поколінь не повинно ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Саме у вирішенні питань, пов'язаних із впровадженням основних засад сталого розвитку, значно зростає роль місцевого самоврядування.

Інституційна спроможність органів влади різних рівнів приймати відповідальні рішення, формувати реальні цілі, застосовувати адекватні індикатори, що свідчать про їх досягнення, впроваджувати прийнятні для ефективного реалізації політики сталого (збалансованого) розвитку управлінські моделі, створювати умови для такого розвитку – усе це є необхідною складовою успішної політики регіонального розвитку.

Відставання адаптації систем державного та регіонального управління від темпів змін, що відбуваються на різних рівнях управління вимагають нових підходів, ідей і нових управлінських рішень. Саме тому особлива увага

приділяється управлінській проблематиці при формуванні пропозицій до Цілей Сталого Розвитку (Sustainable Development Goals, SDGs) на період після 2015 р. із урахуванням трьох основних аспектів управління – добре врядування, ефективне управління та справедливе управління [76].

Ступінь опрацювання теми. Дослідженням процесів сталого розвитку регіонів та функціональної діяльності місцевих органів влади в таких умовах присвячені роботи І. Семненко, С. Тульчинської, О. Єрмакової, Н. Шлафман, Т. Желюк, О. Бабкіної, С. Серьогіна, М. Шкільняка, Г. Онишко та інших. Вчені акцентують увагу на необхідності наукового обґрунтування стратегічних орієнтирів регіонального розвитку на засадах сталості, підвищення конкурентоспроможності регіонів України, фінансовому забезпеченню сталого розвитку. Незважаючи на кількість праць із згаданої тематики, стратегічні напрями реалізації регіональної політики сталого розвитку залишаються недостатньо вивченими й вимагають більш ретельного наукового аналізу.

Віддаючи належне науковому здобутку попередніх досліджень необхідно визнати, що існує необхідність їх продовження у напрямку формування ефективної регіональної політики в умовах забезпечення сталого розвитку, що є основним напрямком для вітчизняної економічної науки, і обумовлює актуальність обраної теми дослідження, її наукове та практичне призначення.

Мета випускної кваліфікаційної роботи полягає у проведенні оцінки й узагальненні пріоритетних напрямів сталого розвитку за участі місцевих громад, дослідженні головних цілей регіональної політики забезпечення сталого розвитку на сучасному етапі і шляхів подолання перешкод у цьому напрямі.

Завданнями дослідження є:

- дослідити стан Тернопільської ОТГ в економічному, екологічному та соціальному вимірах;
- розробити практичні рекомендації застосування новітніх адміністративно-управлінських технологій в Україні, зокрема в Тернопільській ОТГ;

- виокремити практичні рекомендації застосування механізмів забезпечення сталого розвитку на місцевому рівні.

Об’єкт дослідження – процес функціонування органу влади.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти забезпечення сталого розвитку в регіоні.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення окреслених завдань використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, які забезпечили ґрунтовність, об’єктивність і достовірність висвітлених положень та сформульованих висновків: структурно-функціональний метод, історико-логічний метод для дослідження адміністративних механізмів управління. При обробці вихідної інформації були використані загальнонаукові методи аналізу й синтезу, конкретизації, аргументування, порівняння, абстрагування і узагальнення та ін.

Практична значущість результатів дослідження висвітлено в роботі Управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради при реалізації Стратегічного плану розвитку Тернопільської міської територіальної громади до 2029 року [72].

Апробація. Основні висновки та положення наукової роботи доповідалися й обговорювалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки» (м. Тернопіль, 17 квітня 2019 року), IV Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми вітчизняної економіки, підприємництва та управління на сучасному етапі» (м. Тернопіль, 7 листопада 2019 року), а також на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування» 2019/2020 рр.

Структура роботи. Дипломна робота, зміст якої викладено на 84 сторінках складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 76 найменувань, двох додатків та містить 4 таблиці і 5 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сталий розвиток як модель функціонування регіональної економіки

В умовах ринкових змін в Україні відчувається відсутність теоретико-методологічних підходів та методів реалізації регіональної політики для адаптації регіональних економічних комплексів до сталого розвитку. Причина полягає в тому, що в умовах соціально-економічної кризи, в якій перебуває Україна, важко підтримувати баланс між економікою, довкіллям і суспільством.

Новою парадигмою розвитку суспільства популяризується принцип сталого розвитку. Цей принцип слід розуміти не лише в контексті зміни стосунків людини і природи задля розширення можливостей економічного зростання, а як скоординовану глобальну стратегію виживання людства, орієнтовану на збереження і відновлення природних спільнот.

З моменту появи поняття «сталий розвиток» відбувається збільшення різноманітності його тлумачення. В економічній енциклопедії можна знайти наступне визначення: «Сталий розвиток – це запропонована світовим товариством, уточнювана та поглиблювана сучасна концепція бажаного суспільного розвитку, що ґрунтується на стратегії оптимізації всієї діяльності людства (передусім економічної) в його взаємодії з довкіллям» [29].

Термін «сталий розвиток» характеризується об'єднанням слів, що мають внутрішньо-протилежний смисловий зміст, оскільки «стійкість» припускає деяку стаціонарність стану, а «розвиток» можливий лише за умови постійних змін; йому не притаманне поняття сталості. Попри цю суперечливість словосполучення «сталий розвиток» більшість науковців розуміє як процес, що характеризується постійністю, неперервністю змін. Трактуювання сутності поняття «сталий розвиток» наведено у табл. 1.1.

Деякі трактування сутності поняття «сталий розвиток»

Автори	Зміст поняття
А. Філіпенко	Сталий розвиток – це баланс й інтеграція між економічними, екологічними і соціальними потребами людства, з одного боку, і здатністю земних ресурсів і екосистеми задовольняти нинішні та й майбутні потреби – з іншого [48]
Б. Данилишин	Сталий розвиток – це такий, який включає сукупність видів діяльності, що забезпечують тілесний, інтелектуальний і духовний розвиток територіальної громади та відтворюють і поліпшують середовище її проживання [32]
В. Кухар	Сталий розвиток – це розвиток, що самопідтримується, це ідеологія розумної й обґрунтованої діяльності людини, яка живе у злагоді з природою та створює умови для кращого життя собі і наступним поколінням. Соціально-економічний розвиток та охорона навколишнього середовища взаємопов'язані і неподільні [20]
З. Герасимчук	Сталий розвиток – процес соціально-економічного розвитку за умови забезпечення екологічної рівноваги соціо-еколого-економічної системи певної трансформації [8]
О. Завгородня	Сталий розвиток – це керований розвиток. Основою його керованості є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дають змогу дуже швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їх результати та вибрати оптимальний [44]
Т. Ускова	Сталий розвиток – процес змін, в якому експлуатація ресурсів, напрямок капіталовкладень, орієнтація технологічного розвитку в гармонії із соціальним добробутом і екологічною рівновагою підвищують цінність теперішнього та майбутнього потенціалу [58]

Примітка. Узагальнено автором на основі джерел: [8, 20, 32, 44, 48, 58].

Регіональна політика сталого розвитку – це цілеспрямована діяльність держави, заснована на певних принципах та цілях. Саме від чітко визначених цілей та способів їх реалізації залежить ефективність публічної політики та добробуту суспільства. Світовий досвід свідчить, що співвідношення сил у країні, її територіальна цілісність та поступовий прогрес залежить від інтересів держави та особливостей розвитку регіонів, розширення їх прав та обов'язків у реалізації національної регіональної політики. Процеси регіоналізації набули особливої актуальності у Західній Європі. Майже в кожній розвиненій країні окремі регіони (завдяки соціально-економічним, технологічним, організаційним та просторовим факторам чи ресурсам) відіграють важливу роль в економічному розвитку і часто мають вирішальний вплив на внутрішню та зовнішню політику держави.

Регіон фактично стає ядром державної влади: влада на національному рівні переходить до регіональної, що сприяє посиленню ролі регіонів у державі. Насправді всі проблеми соціально-економічного та екологічного характеру виникають на регіональному (місцевому) рівні і потім набувають статусу в глобальному масштабі, втягуючи все більше територій у свою «орбіту». У зв'язку з цим глибокі та всебічні реформи соціально-економічної та екологічної політики повинні бути розпочаті на регіональному рівні, а не на макрорівні. Тому питання забезпечення регіонального підходу до реалізації політики сталого розвитку стає все більш актуальним.

У сучасних умовах активізується взаємодія між механізмами ринкового саморегулювання та державного управління регіональним розвитком. Ринкова економіка з її механізмами нездатна сама по собі, без втручання органів державної влади, забезпечити найбільш підходящі умови для комплексного вирішення проблем територіального розвитку, сприяти подоланню територіальних диспропорцій та сприяти соціальній захищеності й покращенню якості життя населення. Тому органам державної влади необхідно подбати про практичний інструментарій управління соціально-економічними процесами. Слід спрямовувати зусилля на підтримку сталого характеру регіонального розвитку. Так, розроблена Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року спрямована на визначення завдань та інструментів для розв'язання соціальних проблем, підвищення рівня економічного потенціалу територій, продуктивності їх економіки, прибутковості бізнесу та доходів населення і, як наслідок, створення умов для загального підвищення соціальних стандартів, якості життя та розвитку бізнес-середовища [59]. Політика регіонів може не завжди співпадати із загальною політикою держави, так як регіони мають власну специфіку, що впливає на їх спеціалізацію та профільні напрями розвитку. В той же час політика регіонів не повинна вступати в протиріччя із положеннями загальнонаціональної стратегії розвитку та бути погодженою з центральними органами управління. Так, концепція сталого розвитку є визнаним світовою спільнотою стратегічним вектором світового розвитку на XXI століття, але в той же час при її реалізації варто брати до уваги особливості

національного та територіального розвитку. Економічний стан різних країн та їх регіонів, соціальна політика та екологічне середовище спонукають до необхідності індивідуального підходу при складанні й реалізації просторової стратегії на засадах сталого поступового розвитку. Найвні відмінності у розвитку та ресурсному забезпеченні найбільшою мірою впливають на можливості забезпечення збалансованого розвитку соціальної, економічної та екологічної сфер регіону.

За своєю структурою політика регіонального сталого розвитку досить громіздка і включає наступні блоки: економічна, соціальна та екологічна політика. Лише за поєднання цих взаємопов'язаних та взаємозалежних блоків можлива реалізація політики сталого розвитку регіону (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Цілі регіональної політики сталого розвитку

Примітка. Побудовано автором на основі [59]

Головним є блок Соціальна політика регіону. Ключовими індикаторами регіональної соціальної політики сталого розвитку є наступні: охорона здоров'я населення, освіта та наука, соціальний захист, матеріальне забезпечення, культура населення, доступність інформаційно-комунікаційних технологій. Екологічний блок політики сталого розвитку регіону включає такі індикатори стану довкілля: стан повітря, водних, земельних, сировинних ресурсів, біорізноманіття, ризики природних та техногенних катаклізмів. Складовими економічного блоку політики сталого розвитку регіону є такі: структура галузевого комплексу регіону, моделі виробництва та споживання, фінансова спроможність, інноваційно-інвестиційна привабливість, розвиток інфраструктури, ділова активність господарюючих суб'єктів регіону. Між трьома перерахованими блоками існує прямий та зворотний зв'язок. З метою забезпечення здоров'я населення, створення сприятливих умов проживання та високої продуктивності праці важливим завданням є підтримка екологічної рівноваги. Витрати на природоохоронну діяльність, відтворення та раціональне використання природних ресурсів, поступове покращення екологічної ситуації, окультурення територій, формування сприятливого економічного та правового середовища для ведення екобізнесу та виробництво екобезпечної продукції за використання екотехнологій позитивно вплине на стан довкілля, здоров'я та працездатність теперішніх та майбутніх поколінь. Концентрація тільки на збільшенні економічних показників розвитку промисловості, за максимального використання природних та трудових ресурсів, призвів до катастрофічних наслідків у навколишньому середовищі, що не може не відбитися та здоров'ї та тривалості життя людей. Тому існує об'єктивна необхідність до переходу на енергоємні та ресурсозберігаючі технології, стимулювання інвестиційних вкладень в інноваційні зрушення та інтелектуалізацію виробництва, належної утилізації накопичених шкідливих відходів.

Отже, до завдань державної регіональної політики сталого розвитку можна віднести:

1. Перехід на використання екологічних природо-, енерго- і матеріало-зберігаючих технологій, що дасть можливість покращити стан довкілля, дозволить вирішувати ресурсно-екологічні проблеми, а це позитивно вплине і на якість життя та стан здоров'я населення.

2. Раціональне природокористування, охорона і створення умов для відтворення природних ресурсів, рекреаційне природокористування, підтримання екологічної безпеки, що сприяло б екологічному благополуччю населення.

3. Регулювання демографічної ситуації в регіонах, забезпечення соціальної справедливості та соціальних гарантій населенню, створення достойних умов та оплати праці з метою покращення матеріального добробуту та соціального благополуччя кожної родини.

Для реалізації зазначених вище завдань необхідне стале фінансове забезпечення. Воно залежить від державного фінансування регіонального розвитку. Тому для успішної реалізації регіональної політики сталого розвитку, в першу чергу, необхідні державні фінансові та інвестиційні вкладення. При реалізації політики сталого розвитку в регіонах у першу чергу варто врахувати регіональну специфіку територій.

Соціальний сталий розвиток регіону залежить від таких факторів:

- демографічної ситуації в регіоні;
- вікових та освітньо-кваліфікаційних характеристик регіонального ринку праці;
- дотримання соціальних гарантій та рівень здійснення соціального захисту населення регіону;
- вчасності виплат та достатності фінансових засобів для провадження соціальної політики в регіоні;
- розвитку соціальної інфраструктури;
- доступності, якості та рівня забезпечення товарами першої необхідності (продуктами харчування, ліками тощо) населення регіону;

- наявності пільгових, безкоштовних (спонсорських) соціальних проектів, ініціатив, направлених на підтримку соціально незахищених верств населення, інвалідів, одиноких тощо;
- доступності отримання якісної освіти для всіх бажаючих;
- можливості покращення матеріального стану за рахунок роботи з відповідними умовами та належною оплатою праці, з отриманням гарантованих державою пільг: відпусток, вихідних днів, доплат;
- загального рівня соціально-економічного розвитку регіону;
- стану довкілля.

Екологічний сталий розвиток регіону залежить від:

- наявності, рівня використання та можливостей відтворення природо-ресурсних компонентів регіону;
- забезпечення постійного моніторингу за станом природних ресурсів регіону;
- формування топографічних карт місцевостей регіону з поміткою розташування ресурсів, якості ґрунтів, земель сільськогосподарського призначення тощо;
- створення баз даних обліку ресурсів регіонів, контроль за їх станом та рівнем використання;
- дотримання природоохоронних заходів щодо захисту навколишнього середовища від антропогенного впливу людини;
- рівень використання безпечних технологій в регіоні.

Економічний сталий розвиток регіону залежить від таких факторів:

- господарського освоєння територій;
- галузевої спеціалізації та структурних особливостей регіону;
- техніко-технологічного забезпечення та інноваційної активності;
- наявності та доступності природних ресурсів, їх локалізація в регіонах;
- визначення пріоритетних напрямів господарювання в регіоні та їх інвестиційна підтримка;
- системи стимулювання економічної діяльності, екологічних преференцій;

- правової захищеності суб'єктів господарювання;
- міжгалузевих та міжрегіональних зв'язків;
- інфраструктурного забезпечення;
- розроблених державних регіональних програм, проектів сталого соціально-економічного розвитку регіонів, їх фінансування.

Соціальна сфера, з одного боку, забезпечує ринок праці трудовими ресурсами та своїм рівнем екологічної культури впливає на довкілля. З іншого боку, екологічний стан довкілля та рівень виробництва безпосередньо впливають на рівень та якість проживання населення. Природні ресурси та природні умови є основою формування економічного життя суспільства та життєдіяльності населення в цілому. Для охорони навколишнього середовища необхідні значні кошти. Тому особливої актуальності набуває екологічне обґрунтування природоохоронних заходів та аналіз їх ефективності з точки зору ринкової економіки. Економічна система намагається максимально використати природні та трудові ресурси, максимізуючи ефект від їх використання. Таким чином збільшується валовий продукт країни, який впливає на соціальне та екологічне середовище шляхом підтримки державою соціальної політики та впровадження різних екологічних заходів. Упровадження зазначених складових сталого розвитку на регіональному рівні та встановлення між ними безпосередніх взаємодій дозволить комплексно відстежувати їх ефективність. Саме органам місцевого самоврядування належить ініціатива та надаються повноваження щодо втілення заходів ефективної регіональної політики у межах системи державної регіональної політики.

1.2. Наукові засади функціональної діяльності органу влади в контексті забезпечення сталого розвитку територій

Під час визначення видів, властивостей, тенденцій, закономірностей форм прояву показників та інших ознак розвитку територій автори недостатньо уваги приділяють характеристикам складників цього явища й умовам, які здатні

забезпечити підвищення ступеня прояву цього явища в конкретному середовищі. Розглядаючи зміст терміна стосовно соціально-економічних систем, слід зазначити його кумулятивний характер і численні чинники формування інтенсивності його плину. Для конкретних систем, галузей підприємств чи організацій поняття «розвиток» складається з окремих елементів і характеристик, що відображають його специфічні риси в певній сфері. Так, для підтримки розвитку економічних і соціальних процесів у територіальних громадах, можна виокремити низку напрямів і видів діяльності, які повинні забезпечуватись в межах організаційно-управлінських функцій органів місцевої влади з урахуванням чинників розвитку під час розробки довгострокових і поточних планів діяльності.

Суб'єктами управління й основними носіями функцій публічної влади регіонів є територіальні громади регіонів, районів, міст, селищ, які реалізують свої повноваження через органи місцевої влади (ОМС) й органи виконавчої влади та їх посадових осіб. Як об'єкти управління регіони утворюються закріпленими за ними елементами: земельними площами, водними поверхнями, надрами і існуючим над ними повітряним простором у межах адміністративних кордонів. Місцеве самоврядування реалізуються міським головою, посадовими особами місцевих рад та виконавчими органами. Система управління визначається організацією праці, яка розглядається за такими категоріями: функції управління, принципи управління, конструктори, форми діяльності, методи та ін. Організаційні форми здійснення публічної влади призначені для своєчасного забезпечення виконання функцій і завдань публічного управління за функціональною предметною діяльністю по управлінню закріплених за регіонами об'єктів управління з належною результативністю, найменшими втратами часу, ресурсів. Цілі, зміст і управлінські впливи в структурі органів влади конкретизуються за рівнями управління – органами влади. На рівні регіонів до органів влади належать: обласні ради народних депутатів (ОМС) і органи обласних державних адміністрацій (ОДА). Останні являють собою систему органів виконавчої влади. Вони виконують функції і завдання

управління на території областей, а також реалізують повноваження, які їм надають відповідні ради народних депутатів. До основних структурних підрозділів органів виконавчої влади належать департаменти, управління, підрозділи і сектори. Склад структурних підрозділів, кількість їх працівників визначають голови обласних державних адміністрацій (облвиконком), який назначає і знімає з посади Президент України за поданням Кабінету Міністрів України. Управлінська діяльність полягає у виконанні суб'єктами управління функцій планування, організації, мотивації, контролю, комунікації в об'єктах управління.

Як свідчать дані, кількість завдань і обсяг виконуваних робіт у системі публічної влади регіонів постійно збільшується, що вимагає одночасного вирішення питань стосовно обґрунтування численості працівників у цих органах і необхідності їх систематичного корегування. Зрозуміло, що реальна потреба в забезпеченні влади кваліфікованими спеціалістами особливо в умовах реформи місцевої влади підвищується, але цю потребу необхідно ретельно обґрунтовувати не тільки за чисельним складом, а й за професійно-компетентним з огляду на зміст оновлених функцій і завдань управління.

Враховуючи особливості територій, ступінь галузевої розгалуженості, географічне розташування, ресурсний потенціал та інші чинники, які можуть впливати на обсяг і види управлінської діяльності, посадові обов'язки керівників і виконавців спрямовуються на виконання управлінських завдань і функцій за відповідними напрямками і їх предметною сферою. Кожний напрям діяльності має певний перелік завдань, який стосується певних об'єктів управління і має відповідні функції. Так, до функцій органів публічної влади за економічним напрямом, що передбачає регулювання економіки регіону, належать: підтримка економічної стабільності, забезпечення соціального захисту, забезпечення суспільних благ, економічний моніторинг реформування і розвитку економіки, а також функція державного контролю. Існування надмірної узагальненості назв основних функцій департаментів породжує не менш узагальнені обов'язки посадових осіб без виокремлення їх конкретної

діяльності, що створює перешкоди для її раціональної узгодженості, координації і методико-технологічного забезпечення їх здійснення. А технології виконання завдань не представлені навіть в узагальненій формі. Слід зазначити, що основні функції органів влади, не можуть бути виконаними без якісної реалізації конкретних (спеціальних) функцій управління. Їх кількість, поєднання і реалізації являє собою неперервний публічний процес, який складається зі стандартного набору операцій та інструментів конкретних функцій так званого управлінського циклу [12]. Конкретний зміст функцій становить основу управлінського циклу в усіх сферах з точки зору їх складу. Водночас на сьогодні вже неможливо ґрунтовно розглянути основи управління суспільством і його окремими сферами і галузями тільки за чотирма функціями управлінського циклу. Управління діяльністю суттєво розширилось, ускладнилось і, на думку спеціалістів, стандартний набір функцій (планування, організація, мотивування і контроль) слід доповнити ще декількома функціями, які більш ґрунтовно розкривають цілеспрямованість і діяльність публічної влади [5]. Існує думка, що конкретні функції управлінського циклу доцільно поповнити функціями комунікації і прийняття управлінських рішень. Однак в умовах інтенсивної інформатизації та комп'ютеризації управлінських процесів. Самостійного статусу потребує і обслуговуюча функція управління його технологізації, якій сьогодні слід приділяти особливу увагу. Для забезпечення успішного функціонування керованих об'єктів у системі управління необхідне якісне виконання не тільки окремих функцій, а й усієї їх сукупності як єдиного цілого, а також організація соціальної системи, якою є безпосередньо вся система управління, її методи, технології і механізми дії. Вони стають вирішальними. Очевидно, що пошук методів і інструментів, які дозволять правильно визначати і розставляти пріоритети у вирішенні складних завдань, є їх ефективною функціонально-організаційною реалізацією, що повинна починатись із чіткого уявлення про взаємовідносини, взаємозалежність і взаємообумовленість результатів управлінської праці від функціональної упорядкованості, чітко цілеспрямованого змісту функцій управління і їх

технологізації. Для забезпечення успішного й ефективного функціонування системи управління потрібно, щоб якісно виконувалась кожна функція окремо, а й уся їх сукупність як єдиний, цілісний організм соціальної системи, як чинник підвищення ефективності системи управління.

1.3. Інституційний базис функціональної діяльності органу влади в контексті забезпечення сталого розвитку територій

З точки зору стимулювання сталого розвитку регіону, «інституції» – це норми, традиції, звичаї поведінки в суспільстві, які забезпечують його поступальний розвиток. Натомість, «інститути» – це закріплення норм і звичаїв у вигляді законів, організацій, установ, що впливають на стан соціо-еколого-економічної рівноваги в умовах стимулювання сталого розвитку регіону.

Про необхідність створення інституційних засад для переходу країни та її регіонів до сталого розвитку зазначалось офіційною делегацією України на конференції ООН зі сталого розвитку «Ріо+20» у 2012 р. Інституційне забезпечення було однією з актуальних тем для України під час конференції. Україна приєдналась до офіційно прийнятого під час конференції підсумкового документа «Майбутнє, якого ми прагнемо», проте протягом майже трьох років будь-які зобов'язання законодавчо в Україні закріплені не були [9]. Лише на початку 2015 р. була ухвалена Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», яка передбачила необхідність проведення реформ, отже, здійснення певних інституційних перетворень для досягнення поставлених стратегічних цілей. Увага акцентувалася на державних інститутах, зокрема правових, державної служби, протидії корупції [12]. Про необхідність інституційного забезпечення сталого розвитку та організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону свідчить, зокрема, виділення інституційного забезпечення як напряму дослідження в окремий розділ Концепції переходу України до сталого розвитку [22]. Ця Концепція була розроблена робочою групою у складі академіків Національної академії наук України у 2006 р. Перехід країни до сталого розвитку, згідно із зазначеною концепцією, мав здійснюватися поетапно. Ці

етапи включали стабілізаційний (створення передумов переходу), підготовчий (трансформація економіки зростання до економіки розвитку), перехідний (системні перетворення в економіці країни), сформований (завершення переходу країни до економіки сталого розвитку). Всі етапи мали бути здійснені відповідно до положень усіх складових концепції сталого розвитку й за умови наявності та функціонування відповідного інституційного забезпечення, що стало одним з пунктів проекту Концепції переходу України до сталого розвитку. Головна роль в інституційному забезпеченні сталого розвитку України, згідно з Концепцією, належала державним інститутам (законодавчим, виконавчим, судовим органам влади), а також політичним партіям [53].

Інституціональне забезпечення функціонування ринку залежить від позиції держави та ідеології державного менеджменту, оскільки держава в особі створених нею інститутів є монополістом щодо інституту влади, а в окремих випадках – управління [3]. Саме ці два базисних інститути становлять основу інституційного забезпечення та механізмів регулювання ринку, який є основою поступального розвитку економік через структуровану і консолідовану систему, середовище взаємодії економічних агентів. Економічна система суспільства функціонує за законами конкуренції, ринку й товарно-грошових відносин. Завершенням політичного та наукового дискурсу, що триває не одне десятиріччя, повинна стати потужна інституційна система.

Функціонування інститутів забезпечуватиме формальні і неформальні умови сталого розвитку регіону. Це можуть бути економічні, політичні інститути, інститути культури та релігії. Процес інституціоналізації сталого розвитку регіону означатиме створення упорядкованої системи відносин, яка включатиме до себе і формування цілей підприємницького сектору, що також матиме значний позитивний вплив на розвиток регіону. При чому інститути виконуватимуть певні загальні функції, такі як:

- функція закріплення і відтворення суспільних відносин: будь-який інститут закріплює, стандартизує поведінку членів суспільства за рахунок своїх правил, норм поведінки;

- регулятивна функція, що забезпечує регулювання взаємовідносин між членами суспільства шляхом вироблення шаблонів поведінки, регламентації їх дій;
- інтеграційна функція, яка включає в себе процес взаємозалежності і взаємовідповідальності членів різних соціальних груп та економічних систем; трансляційна функція, змістом якої є передача соціального досвіду, залучення до цінностей, норм, ролей даного суспільства [21].

Одним з важливих елементів інституційного забезпечення в Концепції визначалося створення Національної стратегії сталого розвитку України, а також інших програмних документів та законодавчих актів, що справді могло перенести питання інституційного забезпечення в площину розроблення дієвих організаційних інструментів. Серед умов інституційних перетворень, необхідних для переходу України до сталого розвитку, можна виділити такі:

- врахування екологічних вимог під час прийняття рішень на державному рівні;
- участь політичних процесів у вирішенні поставлених завдань щодо переходу України до сталого розвитку;
- розроблення результативних методів оцінювання діяльності дієвих державних, політичних та громадських інституцій стосовно переходу країни до сталого розвитку;
- вдосконалення політичної системи з огляду на результативність її діяльності стосовно переходу країни до сталого розвитку [36].

Розроблений проект Концепції був поданий до Верховної Ради України, але, незважаючи на свою важливість, не був ухвалений. Отже, в Україні нині майже відсутні будь-які правові засади організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону. Виняток становлять лише окремі державні й регіональні стратегії та програми, які справді створюють організаційні засади для інституційного забезпечення сталого розвитку регіону. Одними з головних причин відсутності дієвих практичних інструментів інституційного забезпечення сталого розвитку регіону є недостатня наукова обґрунтованість

інституційного забезпечення та певна фрагментарність досліджень цієї предметної галузі.

Інституціоналізація сталого розвитку здійснюється на декількох рівнях: світовому, національному, регіональному, мікрорівні. На світовому рівні інституціоналізація сталого розвитку передбачає інституціоналізацію співробітництва між країнами, закладення глобальних цілей сталого розвитку в стратегії розвитку континентів і країн, окреслення основних напрямів забезпечення сталого розвитку світового співтовариства. Серед ключових подій стосовно такої інституціоналізації на світовому рівні слід відзначити підписання Монреальського (1987 р.), Кіотського (1997 р.) протоколів, Йоганнесбурзької декларації зі сталого розвитку (2002 р.), документу «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» (2015 р.), Запровадження Глобальної звітності зі сталого розвитку (2002 р.) [53].

На національному рівні інституціоналізація передбачає поширення принципів сталого розвитку в країні; інституціоналізацію екологічних обмежень; розбудову державних інститутів і посилення ролі недержавних (у тому числі неформальних) інститутів, зокрема, інституту громадянського суспільства; закладення необхідності сприяння формуванню інституційних засад забезпечення сталого розвитку. Серед значущих подій цього етапу можна відзначити ратифікацію деяких вже зазначених раніше світових документів Україною, ухвалення Кодексу України про надра (1994 р.), Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» (2010 р.), Стратегії сталого розвитку "Україна – 2030" (2019 р.) [36].

Інституціоналізація сталого розвитку на регіональному рівні передбачає формування державних і недержавних інститутів забезпечення сталого розвитку регіонів, а також створення інституційного забезпечення реалізації стратегій розвитку регіонів, громад, інших регіональних інституцій. Серед значущих подій, які відбувались на регіональному рівні, можна відзначити

розробку і ухвалення численної кількості документів, стратегій, планів регіонального розвитку саме вітчизняних територій, а також затвердження міжнародного стандарту у сфері сталого розвитку в громадах ISO 37101 (2016 р.). Інституційне забезпечення стимулювання сталого розвитку регіону передбачає:

- вибір політики стимулювання сталого розвитку регіону – вибір оптимального типу політики стимулювання сталого розвитку регіону відповідно до стану сталого розвитку, властивого данному регіону;
- вибір інституційних інструментів для реалізації політики стимулювання сталого розвитку регіону – формування набору інструментів стимулюючого характеру, що максимально ефективно сприятимуть досягненню сталого розвитку конкретному регіону;
- контроль за стимулюванням сталого розвитку регіону – відстеження проведення стимулюючих заходів, направлених на досягнення сталого розвитку регіонів України, державними та громадськими організаціями в межах країни та міжнародними установами;
- виявлення недоліків щодо застосування стимулюючих заходів на практиці;
- пропозиції щодо поліпшення проведення стимулювання сталого розвитку регіонів – рекомендації щодо поліпшення якості стимулювання сталого розвитку регіонів з боку всіх суб'єктів регіональних соціо-еколого-економічних систем, направлені на зміну законодавства, конкретних дій виконавчих органів з метою досягнення сталого розвитку регіону [23].

Основним змістом інституційних перетворень політики, направленої на стимулювання сталого розвитку регіону має бути стимулювання регіонів за допомогою трансформації податкової, бюджетної, інвестиційно-інноваційної політики ресурсо- і енергозбереження, впровадження екологічної техніки і технології. В цілому інституційні інструменти стимулювання сталого розвитку регіону направлені на залучення додаткових коштів до регіону для реалізації різноманітних програм та проектів в контексті досягнення сталого розвитку

регіону, забезпечуючи при цьому потужну протидію внутрішнім і зовнішнім загрозам регіону у соціальній, економічній та екологічній сферах. Інституційними інструментами мотивації сталого розвитку регіону можуть бути:

- угоди про співпрацю між регіональними органами влади та Кабінетом Міністрів України;
- регіональні програми соціо-еколого-економічного стимулювання– фінансово-нормативні документи, що прийняті і реалізуються з метою стимулювання сталого розвитку регіону за рахунок коштів бюджетів різних рівнів. Інструмент спрямований на створення програми зі стимулювання сталого розвитку регіону, забезпечення необхідних потреб регіону;
- сталі регіональні позабюджетні фонди – фінансово-організаційні структури, не пов'язані із бюджетами різних рівнів, що задовольняють соціальні, економічні та екологічні потреби регіону. Інструмент націлений на створення постійного джерела фінансової підтримки сталого розвитку на території регіону;
- популяризація та пропаганда сталого розвитку регіону. Ціль інструменту полягає в утвердженні позитивного іміджу регіону в межах країни та за її межами шляхом пропаганди успішних інвестиційних проектів в соціальній, економічній та екологічній сферах регіону.

Інституціоналізація сталого розвитку на мікрорівні (рівні підприємства) передбачає поширення певних принципів сталого розвитку на мікрорівні, залучення приватного капіталу до забезпечення сталого розвитку суб'єктів більшого рівня. Поширення і використання цих принципів забезпечується, насамперед, через затвердження і впровадження міжнародних стандартів (ISO 14000, ISO 26000, ISO 20121 та ін.) у діяльність підприємств [38].

У контексті вищевикладеного важливо розглянути базові принципи формування механізму управління територіальним розвитком. У науковій

літературі до базових принципів, які є вихідними при формуванні механізмів управління територіальним розвитком, відносять такі:

законність – нормотворча діяльність органів публічної влади здійснюється в межах норм чинного законодавства;

єдність інтересів – поєднання загальнодержавних та місцевих інтересів з урахуванням пропозицій господарюючих суб'єктів і громадської думки;

субсидіарність – компетенційні повноваження здійснюються тим органом управління, який максимально наближений до суб'єкта управління;

прозорість – дії органів публічної влади характеризуються відкритістю для громадськості;

корпоративність – сприйняття території як цілісного утворення, поєднання зусиль органів управління та консолідація наявних ресурсів території задля досягнення спільної мети;

адекватність – відповідність методів управління щодо вирішення нагальних і стратегічних питань місцевого значення та відповідність між повноваженнями й ресурсним потенціалом для їх виконання;

інноваційність – запровадження в практику інноваційного потенціалу управління: запровадження інформаційних технологій, реалізація проектів, експериментів спрямованих на оптимізацію вирішення завдань;

відповідальність – готовність до пошуку у вирішенні поточних проблем та відповідальність за результати, отримані від прийнятих управлінських рішень [2, С. 15].

З'ясування потенційних можливостей публічних органів влади щодо вирішення завдань стійкого розвитку на районному рівні проаналізуємо на основі відповідності принципів їх діяльності загальносистемним принципам державного управління та принципам формування механізмів управління територіальним розвитком (рис. 1.2). Аналіз взаємозв'язку принципів діяльності місцевого самоврядування, районних державних адміністрацій із загальносистемними принципами управління та принципами формування механізму управління територіальним розвитком робить можливим зробити

висновки про необхідність урахування в управлінських процесах об'єктивно обумовлених суспільних цілей щодо забезпечення стійкого розвитку.

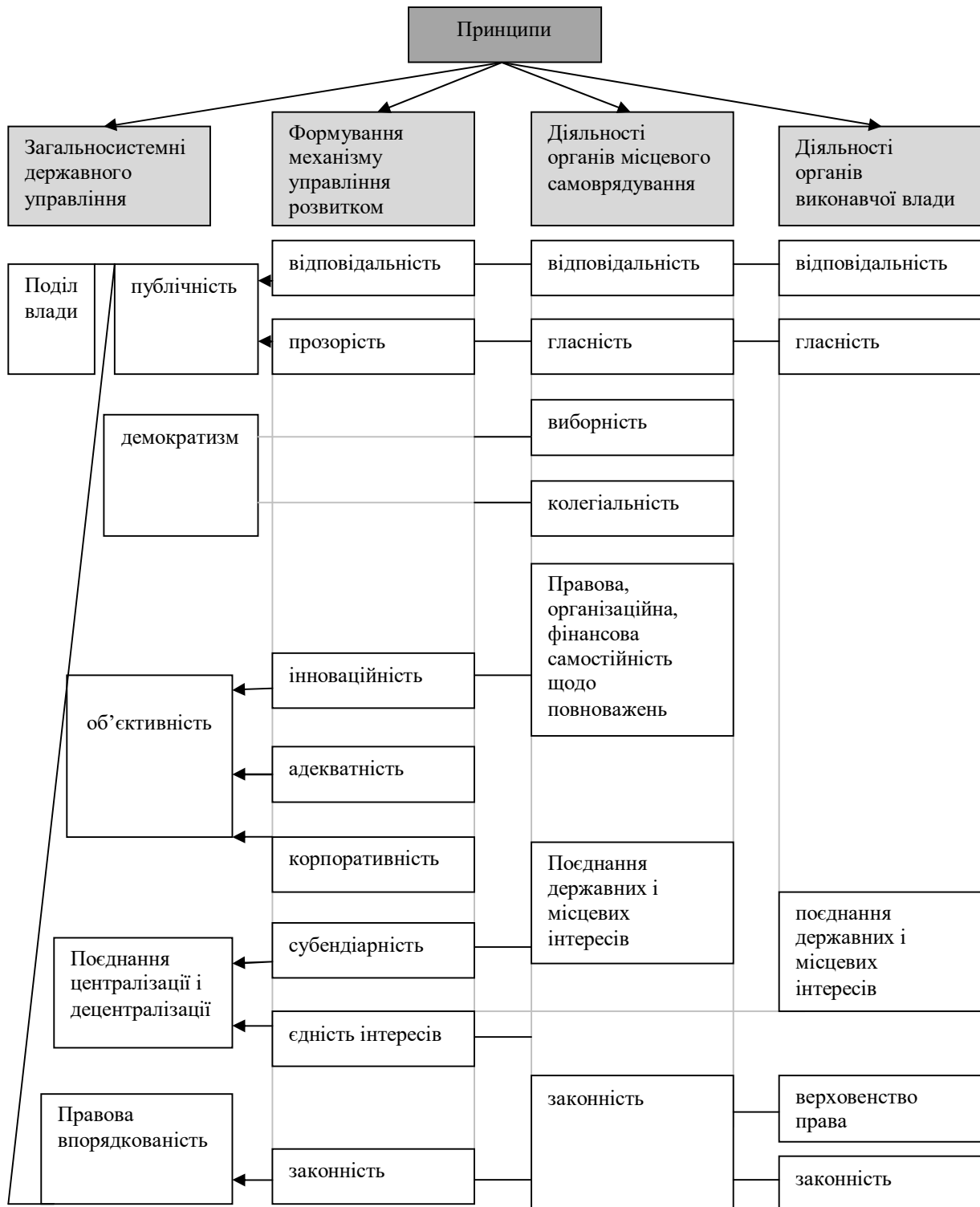

Рис. 1.2 Взаємозв'язок принципів діяльності органів публічної влади на районному рівні

Примітка. Побудовано на основі [2]

Урахування в управлінських процесах суспільних цілей потребує вдосконалення складових елементів діяльності органів публічної влади через запровадження в практику управління принципу стійкого розвитку.

Досягнення цільових орієнтирів місцевого розвитку реалізується системою управління через механізм управління територіальним розвитком. Принципи формування механізму управління територіальним розвитком найбільш повно відповідають принципам діяльності місцевого самоврядування що створює достатні можливості для втілення принципів стійкого розвитку на місцевому рівні. Формування дієвого механізму управління територіальним розвитком потребує подальшої демократичної децентралізації управління, тобто компетенція щодо місцевого розвитку повинна бути закріплена за органами місцевого самоврядування районного рівня, адже саме зміцнення фінансових ресурсів території є необхідною передумовою розбудови дієздатних територіальних громад.

Своєрідними інституціями сталого розвитку є наука й освіта, які розробляють, аналізують та здійснюють навчально-інформаційне забезпечення дійових осіб відповідних процесів. При цьому можна зазначити, що розвиток науки випереджає і освітній процес, і практику впровадження основних ідей.

Також як особливу інституцію, яка сформувалася в Україні у процесі інституційної трансформації національної економіки на засадах децентралізації та реформи місцевого самоврядування, можна розглядати територіальні громади.

Складність та багатоелементність концепції сталого розвитку, нелінійний характер змін, що відбуваються доводять необхідність подальшого вивчення можливостей діяльності органів публічної влади на районному рівні з метою формування дієвого механізму забезпечення комплексного розвитку території на засадах стійкості.

Висновки до розділу 1

Ефективне здійснення політики сталого розвитку не можливе без залучення регіонів. Регіон включає триєдність середовищ: природного, соціального та економічного (матеріального). Для забезпечення сталого розвитку необхідним є підтримка і пошук шляхів вдосконалення кожного з цих напрямів.

Особливу роль у здійсненні політики сталого розвитку регіону мають відігравати органи місцевого самоврядування і регіонального управління, які повинні досліджувати регіональні механізми реалізації основних постулатів концепції сталого розвитку регіону. Незважаючи на актуальність теми сталого розвитку, особливо у контексті розвитку регіонів, в економічній науці на даний час не сформовано загальноприйнятую систему наукових поглядів на важелі забезпечення сталого розвитку. Це ускладнює реалізацію програм, концепцій, стратегій соціально-економічного розвитку країни в цілому та її регіонів.

Загальносистемний принцип об'єктивності зумовлює необхідність урахування в управлінських процесах об'єктивно обумовлених суспільних цілей щодо забезпечення стійкого розвитку в соціальному, економічному та екологічному блоках. Органи місцевого самоврядування в рамках своїх повноважень працюють над досягненням цілей в регіоні. Таким чином, до основних функцій ОМС підтримка економічної стабільності, забезпечення соціального захисту, забезпечення суспільних благ, економічний моніторинг реформування і розвитку економіки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ВЛАДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

2.1. Оцінка параметричних характеристик сталого розвитку територій та виокремлення дисбалансів регіонального розвитку. Роль реформи з децентралізації в забезпеченні сталого розвитку

На наш погляд, основним економічним індикатором виходу країни на етап сталого розвитку має стати досягнення середньосвітових показників виробництва валового національного продукту (ВНП) на одну особу. Важливими параметричними характеристиками мають стати:

- показник виробництва продукції в розрахунку на одного зайнятого в економіці;
- рівень продуктивності праці в промисловості;
- рівень продуктивності праці в сільському господарстві.

Важливими еколого-економічними індикаторами мають стати:

- рівень енергоємності економіки;
- рівень водоемності економіки;
- рівень шкідливості економіки для атмосфери.

Важливими соціальними індикаторами мають стати:

- показники середньої очікуваної тривалості життя;
- показники дитячої смертності;
- частка витрат на харчування у витратах домогосподарств;
- частка витрат на відпочинок та подорожі у витратах домогосподарств;
- частка витрат на відвідування закладів культури у витратах домогосподарств.

Ураховуючи складність та важливість завдань, які потрібно вирішити, можна очікувати, що досягнення цілей щодо забезпечення відповідного рівня вищезгаданих показників вимагатиме не менше десяти років за найоптимістичнішим сценарієм розвитку.

Аналіз умов та перспектив посилення економічної спроможності Тернопільської ОТГ при децентралізованому управлінні свідчить, що стратегічними орієнтирами тут є стійке економічне зростання, зокрема, за рахунок створення умов для пріоритетного розвитку малого та середнього підприємництва в громаді; висока якість життя мешканців, зокрема, за рахунок підтримки тенденцій самозайнятості та саморозвитку в громаді; та комплексний розвиток сільських територій в інтересах громад. Ситуація на ринку праці в Тернопільській ОТГ нині перебуває під впливом складних економічних та політичних умов, що загострюють проблеми в регіоні. Так, негативними є тенденції демографічної ситуації. Чисельність наявного населення у Тернопільській області, за оцінкою, на 1 січня 2020 р. становила 1 038 695 осіб. Упродовж 2019 р. чисельність населення зменшилася на 7 184 особи. Зменшення чисельності населення області відбулося за рахунок як природного скорочення – 6 858 осіб, так і міграційного – 326 осіб [74].

Проте, позитивною тенденцією є те, що останніми роками збільшуються показники зайнятості населення і відповідно знижується рівень безробіття. У Тернопільській області чисельність безробітних, обчислених за методологією МОП, за 2018 рік зменшилась у порівнянні з 2017 роком на 6,1 тис. осіб і становила 47,8 тис. осіб. У 2019 р. чисельність безробітних становила 46,6 тис. осіб. із рівнем безробіття 10%. У 2019 р. рівень зайнятості населення віком 15 років і старше становив 47,8%, а серед населення віком 15–70 років – 53,8%. Отже, можна стверджувати, що стан зайнятості населення набуває позитивних змін [74].

Нами запропоновано сценарії соціально-економічного розвитку Тернопільської ОТГ в умовах завершення реформи децентралізації. Перший, «традиційний» – це інерційний рух під впливом зовнішніх факторів; неактивне використання можливостей децентралізації. Другий, песимістичний, «відтермінування розвитку» – замороження економічного та соціального розвитку під тиском геополітичних загроз. Третій, оптимістичний, «прискорений саморозвиток» – максимальне використання наявного

потенціалу, зовнішніх та внутрішніх можливостей розвитку, максимально застосовуючи власні ресурси та переваги. Четвертий, «реалістичний темп розвитку» – (поєднання «традиційного» та «прискореного» варіантів розвитку) – послідовне реформування місцевого самоврядування, становлення ринкової економічної основи перетворень в громаді; поступова адаптація процесу виготовлення й перероблення продукції аграрними підприємствами до ринків України та ЄС. Найбільш вірогідним видається реалістичний сценарій.

Ключовим інструментом соціального-економічного розвитку територій є налагодження ефективних та системних економічних взаємовідносин між органами державної і місцевої влади. Такі відносини формуються в системі розподілу і реалізації компетенцій та повноважень владних інститутів на різних рівнях адміністративно-територіального устрою. Процеси децентралізації призвели до суттєвої трансформації процесу побудови економічних і соціальних відносин на місцевому рівні, що зумовило необхідність поліпшення стану діючих відносин та формування нових, з урахуванням новітніх тенденцій розвитку інформаційного суспільства. Діюча реформа децентралізації та деконцентрації наголошує на необхідності оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципами субсидіарності. Також передбачено передача окремих повноважень органам місцевого самоврядування базового рівня відповідно до їх кадрового, фінансового, інфраструктурного потенціалу та ресурсів [51]. Відповідно впроваджених змін територіальні громади забезпечуватимуться відповідними ресурсами для виконання децентралізованих владних повноважень. Особливо це важливо в частині отримання фінансів для підвищення економічної спроможності територіальних громад. Так, власні доходи місцевих громад збільшилися за останні роки по всіх 49 ОТГ Тернопільської області. За підсумками січня-червня 2019 року середній показник доходів загального фонду (без трансфертів) на 1-го мешканця по 49-ти ОТГ області склав 1 378,3 грн. Найбільше доходів у розрахунку на 1-го мешканця отримано у

Байковецькій ОТГ – 5 715,9 грн, найменше у Колиндянській ОТГ – 436,5 грн. Серед ОТГ області 42 громади отримують з державного бюджету базову дотацію, 4 перераховують реверсну дотацію. Найвищий рівень дотаційності у Колиндянській громаді, у якої обсяг базової дотації у загальній сумі доходів становить 53,8%. Найбільша питома вага видатків на утримання апарату управління у доходах загального фонду (без урахування трансфертів) припадає на бюджет Лопушненської ОТГ – 89,0%, найменша на бюджет Тернопільської ОТГ – 8,4%. В середньому, по всіх ОТГ області питома вага заробітної плати у видатках загального фонду становить 76,8%. Найвищий показник видатків у Дорогичівській ОТГ – 90,8%, найнижчий у Тернопільській ОТГ – 43,1%. Забезпечення реалізації цілей та завдань стратегічного розвитку регіонів України вимагає залучення значних обсягів інвестицій. При цьому можуть використовуватися різні інструменти фінансування проєктів. Динаміку державних капітальних вкладень в Тернопільську область наведено на рис. 1.

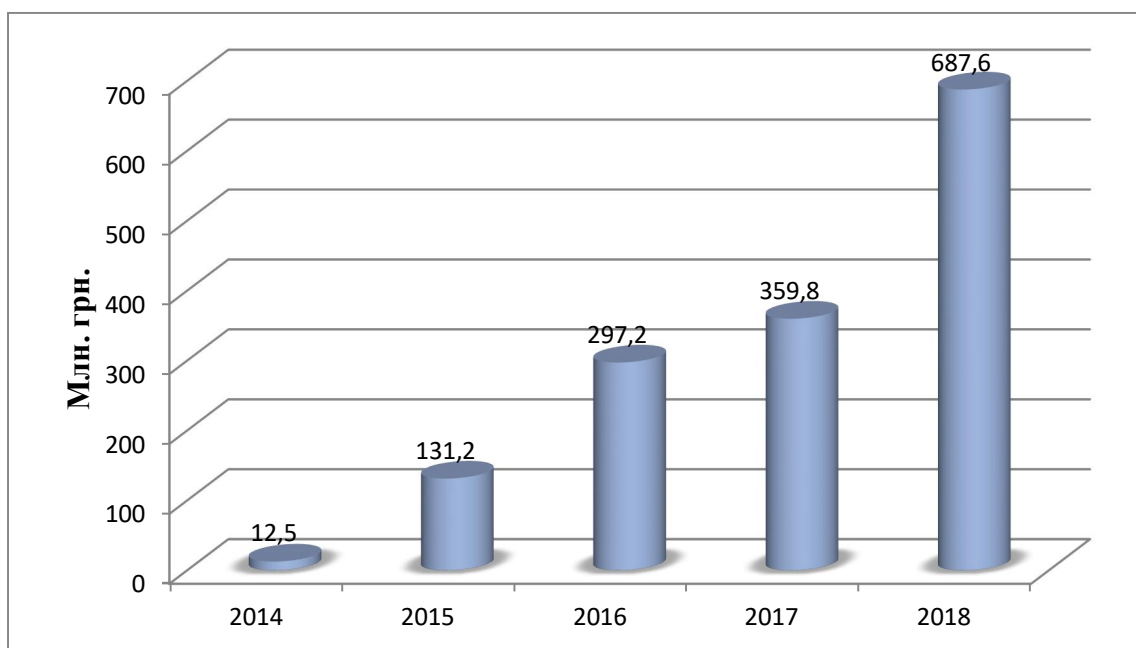

Рис. 2.1. Динаміка державних капітальних вкладень в Тернопільську область

Примітка. Побудовано на основі [17]

Як видно з рис. 2.1, протягом 2014-2018 рр. спостерігалось стрімке зростання обсягів державних капітальних вкладень в економіку Тернопільської

області, які у 2018 році порівняно з 2014 роком збільшилися у 56 разів. Структура державних капітальних вкладень у регіон при цьому була такою: 27,9% (194,7 млн. грн.) було виділено коштів із Державного фонду регіонального розвитку, 8,7% (60,3 млн. грн.) становили субвенції з Держбюджету на соціально-економічний розвиток регіону, 12,9% (90,1 млн. грн.) – субвенції з Держбюджету на формування інфраструктури ОТГ, 50,5% (352,5 млн. грн.) – інші кошти Держбюджету [60]. У 2019 році область отримала значну фінансову підтримку держави на фінансування проєктів регіонального розвитку на суму 1,1 млрд гривень. Важливим завданням на даний час є покращення інвестиційного клімату в регіонах України, зокрема, в Тернопільській ОТГ. Для цього необхідно сформувати у державі стабільну законодавчо-нормативну базу, яка б захищала інвестора, вдосконалювати систему страхування інвестиційних ризиків, здійснювати подальше спрощення адміністративних процедур ведення бізнесу через використання системи електронного врядування, здійснювати заходи щодо подолання корупції в органах влади, розвивати ринкову інфраструктуру [72].

До інших важливих повноважень слід віднести: місцевий економічний розвиток; планування розвитку території громади; вирішення питань забудови території; благоустрою території; надання житлово-комунальних послуг; організації пасажирських перевезень на території громади; утримання вулиць і доріг у населених пунктах; громадської безпеки; гасіння пожеж; управління закладами середньої, дошкільної та позашкільної освіти; надання послуг швидкої медичної допомоги, первинної охорони здоров'я, з профілактики хвороб; розвитку культури та фізичної культури; надання соціальної допомоги через територіальні центри; надання адміністративних послуг через центри надання таких послуг [22]. Отримані повноваження стали реальним інструментом впливу на досягнення результату та відповідальність громад. Однак, незважаючи на існування чіткого переліку владних повноважень органів місцевого самоврядування та державної влади, наразі існує багато проблемних питань в організації спільної діяльності. Так, наявні однакові та пересічні

функції, які не мають характеру спільних партнерських і економічних відносин; відсутній перелік відносин, відповідальність за результати яких покладено на органи місцевого самоврядування; відсутні визначені прямі та зворотні зв'язки, незважаючи на те, що інститути місцевої і державної влади мають однакові цілі у сфері соціально-економічного розвитку відповідної визначеної території. Все це зумовлює виникнення низки проблем та неузгодженостей, що не сприяє підвищенню результативності, встановленню нової якості економічних відносин і використанню ефективного чинника раціонального формування економічних відносин між владними суб'єктами на державному і місцевому рівнях. Виконання державною владою окремих функцій місцевого самоврядування, при тому, що ці інститути мають відмінну природу, зумовлює виникнення таких негативних наслідків: фактичне пряме втручання державної виконавчої влади у справи територіальних громад всупереч деяким міжнародним нормативно-правовим актам; конфліктогенність бюджетного процесу на рівні областей та районів; протистояння між обласними (районними) радами та обласними (районними) державними адміністраціями з приводу делегованих повноважень; недосконалість системи стримувань і противаг у взаємодії між місцевими державними адміністраціями та місцевими радами; відсутність законодавчо закріпленої процедури делегування повноважень та чітко визначених механізмів відмови місцевих рад від виконання делегованих повноважень, зокрема у разі незабезпеченості належними ресурсами [62].

Важливим ресурсом для формування нових удосконалених економічних відносин є співробітництво громад, як новостворена модель соціально-економічних відносин між територіальними громадами, яка повинна бути використана як інструмент соціально-економічного розвитку територій, направлений на вирішення нагальних економічних проблем певної громади чи об'єднання громад. Дане співробітництво, яке діє на підставі Закону України «Про співробітництво територіальних громад», може сприяти не лише успішному вирішенню наслідків нераціональної реалізації самоврядних

функцій та неефективного використання наявних у територіальних громадах ресурсів, але й недосконалої організації територіальної влади [66]. Сутність співробітництва полягає у тому, що територіальні громади на договірній основі об'єднують свої зусилля та ресурси для вирішення існуючих проблем власного розвитку. Кінцевою метою співробітництва має бути підвищення якості життя членів громади. Вищезгадане співробітництво, відповідно ст. 4 вищенаведеного закону, може здійснюватися у різних формах: делегування окремих повноважень на виконання певних завдань з передачею відповідних ресурсів; реалізація спільних проектів з передбаченою координацією діяльності та акумулюванням необхідних ресурсів; спільне фінансування, утримання та створення нових інфраструктурних об'єктів; утворення спільного органу управління для спільного виконання визначених повноважень [43]. Незважаючи на короткий період дії Закону територіальними громадами України вже напрацьований значний практичний досвід у сфері співробітництва та співпраці. Так, станом на 17.04.2020 р. у реєстрі Міністерства регіонів України зареєстровано 603 договори про співробітництво територіальних громад [68]. Варто зазначити, що територіальні громади, які беруть участь у співробітництві отримують ряд певних переваг, серед яких: підвищення рівня життєзабезпечення громади та зменшення витрат; покращення здатності залучати приватні інвестиції, брати участь у проектах публічно-приватного партнерства, підвищення рівня довіри серед кредиторів та здатність залучати зовнішнє фінансування як від держави, так і від приватних партнерів; підвищення рівня надання адміністративних послуг шляхом залучення більш кваліфікованого персоналу та здійснення акумуляції наявних ресурсів; створення підстав для утворення нових робочих місць, зменшення виробничих витрат та забезпечення заощадження коштів завдяки обсягам діяльності; посилення переговорних позицій відповідних органів місцевого самоврядування; збільшення «власних» інвестиційних ресурсів територіальних громад шляхом об'єднання їх з обмеженими фінансовими ресурсами інших громад тощо. Прийняття Закону України «Про співробітництво територіальних

громад» сприяло створенню законодавчої основи для кооперації ресурсів органів місцевого самоврядування з метою вирішення спільних проблем життєдіяльності громад, та дозволить покращити рівень соціально-економічного розвитку територій, які будуть активно використовувати цей дієвий інструментарій в рамках реформи з децентралізації [66].

2.2. Аналіз програмно-планових механізмів забезпечення сталого розвитку територій

Під механізмами забезпечення сталого (збалансованого) розвитку ми розуміємо систему методів, форм, інструментів і важелів забезпечення сталого (збалансованого) соціального, економічного, екологічного і духовного розвитку нашої держави.

Формування й упровадження державних програм і стратегій сталого розвитку регіонів та просторового планування створює умови для координації центральних органів виконавчої влади й останнім часом все більше використовується різними країнами. Планування та програмування сталого (збалансованого) розвитку регіонів визначені як політичні інструменти для підвищення їх конкурентоспроможності.

Головною метою на 2020 рік є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного та культурного розвитку області на основі підвищення конкурентоспроможності економіки регіону, стандартів життя населення та розвитку територій. З метою досягнення поставленої мети Програма соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області на 2020 рік узгоджена з ключовими положеннями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. №385, з Стратегією розвитку Тернопільської області на період до 2020 року та Планом заходів з реалізації у 2018–2020 роках Стратегії розвитку Тернопільської області на період до 2020 року, які затверджені відповідно рішеннями Тернопільської обласної ради від 4 січня 2016 року № 28 та від 2 серпня 2017 року № 694. Зазначеними

документами визначено стратегічні цілі розвитку області на середньострокову перспективу, що сприятимуть забезпеченню стабільності соціально-економічного розвитку, зростанню конкурентоспроможності регіону на внутрішніх та зовнішніх ринках, підвищенню якості життя населення [69].

Програмою соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області на 2020 рік передбачено досягнення трьох основних стратегічних цілей.

Стратегічна ціль I. Розвиток людського капіталу та підвищення стандартів життя населення:

- продовжити створення умов роботи сімейного лікаря, підняття його заробітної плати, забезпечення закладів сімейної медицини сучасним діагностичним обладнанням, транспортом та житлом;
- вжиття заходів щодо подальшого покращення матеріально-технічної бази лікувально-профілактичних закладів області;
- забезпечення розвитку потенціалу обласної, Тернопільської міської, районних організацій Товариства Червоного Хреста України з питань надання повномасштабної першої допомоги потерпілим при виникненні надзвичайних ситуацій. Досягнення високої ефективності допомоги, спрямованої на надання кваліфікованої медико-соціальної допомоги та проведення медико-соціальної реабілітації найбільш соціально-вразливих верств населення;
- впровадження реформ в освітній галузі області, модернізація мережі професійно-технічних закладів для підвищення якості надання освітніх послуг та забезпечення ринку праці;
- реалізація положень Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки;
- збереження діючих і створення нових робочих місць шляхом створення нових підприємств, відновлення діяльності суб'єктів господарювання, що призупинили виробничу діяльність, легалізації трудових відносин;
- підвищення рівня заробітної плати працівників в області;

- надання якісних і доступних соціальних послуг, у тому числі здійснення комплексу заходів із всесторонньої підтримки учасників антитерористичної операції, демобілізованих осіб та осіб, переселених із тимчасово окупованих територій та районів проведення антитерористичної операції до Тернопільської області;
- покращення технічного стану житлового фонду, забезпечення населення та інших споживачів економічно обґрунтованими та якісними житлово-комунальними послугами, в тому числі оснащення житлових будинків приладами комерційного обліку споживання теплової енергії;
- продовження роботи з створення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, впровадження інституту управителів;
- реалізація заходів щодо впровадження в області Національної стратегії з оздоровчої рухової активності на період до 2025 року;
- розвиток організаційної структури галузі фізичної культури і спорту в об'єднаних територіальних громадах області;
- збереження і розвиток культурної спадщини;
- координація діяльності і збереження мережі закладів культури в умовах адміністративно-територіальної реформи;
- покращення стану навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів та запобігання виникненню надзвичайних ситуацій.

Стратегічна ціль II. Підвищення конкурентоспроможності регіону:

- максимальне сприяння реалізації комплексних інвестиційних проєктів регіонального розвитку;
- оновлення та модернізація промислових підприємств області, розвиток наукоємних та високотехнологічних виробництв;
- створення сприятливих умов для ефективного функціонування малих підприємств задля забезпечення високого рівня конкурентоспроможності малого бізнесу;
- здешевлення фінансово-кредитних ресурсів для бізнесу;

- організація підготовки та перепідготовки кадрів для малого та середнього бізнесу;
- розбудова інфраструктури підтримки підприємництва в області;
- забезпечення ефективної діяльності Агенції регіонального розвитку Тернопільської області;
- реалізація ефективної регуляторної політики та створення дієвої системи надання адміністративних послуг;
- організація ярмаркових заходів, виїзної торгівлі для реалізації місцевими виробниками продукції для населення за цінами виробника;
- популяризація заходів з енергозбереження серед громадян з метою впровадження енергозберігаючих заходів у домогосподарствах;
- диверсифікація джерел енергії та підвищення енергоефективності економіки та соціальної сфери;
- проведення ремонтно-будівельних робіт на автомобільних дорогах загальнодержавного значення та загального користування місцевого значення та забезпечення їх експлуатаційного утримання;
- впровадження ефективної системи супроводу інвестиційних проєктів на всіх етапах;
- формування та підтримка сталого позитивного іміджу області на міжнародній арені як територіальної одиниці України з інвестиційно привабливою економікою, відкритої та перспективної для іноземного інвестування та успішного ведення бізнесу в сфері зовнішньої торгівлі;
- поглиблення міжрегіонального та міжнародного співробітництва у сфері малого бізнесу, сприяння виходу малого і середнього підприємництва області на нові ринки інших областей України та експорту продукції закордон;
- встановлення нових та розвиток існуючих міжнародних зв'язків Тернопільської області з регіонами іноземних країн, у яких є досвід залучення коштів зовнішньої допомоги;

- підвищення інституційної спроможності органів влади, громадських об'єднань щодо залучення міжнародної технічної допомоги;
- участь у програмі транскордонного співробітництва нового фінансового періоду 2014-2020 «Україна-Польща-Білорусь»;
- реалізація завдань, визначених Стратегією розвитку малого та середнього підприємництва Тернопільської області на 2016-2020 роки;
- реалізація завдань, визначених Стратегією розвитку туризму в Тернопільській області на 2016 – 2020 роки.

Стратегічна ціль III. Розвиток сільських територій:

- забезпечення ефективного функціонування агропромислового комплексу;
- забезпечення підтримки малого аграрного бізнесу шляхом впровадження інноваційних технологій у виробничу діяльність для сприяння розвитку підприємництва та зростанню доходів населення сільських територій;
- підтримка комплексних проєктів розвитку сільської інфраструктури;
- стимулювання зайнятості в сільській місцевості, включаючи розвиток аграрного бізнесу, сільського туризму, сільськогосподарських кооперативів, підприємств сфери послуг, народних ремесел;
- розвиток самодостатніх та фінансово незалежних територіальних громад області;
- створення центрів надання адміністративних послуг в об'єднаних територіальних громадах;
- створення мережі консультаційних пунктів для бізнесу в об'єднаних територіальних громадах;
- врегулювання питань землеустрою та землекористування територій об'єднаних територіальних громад;
- надання практичної допомоги з підготовки планів розвитку територіальних громад; методичний супровід об'єднаних територіальних громад з питань підготовки проєктів, які можуть забезпечити їх фінансування.

Робота щодо утворення нових громад та розширення існуючих триває. 2020 рік повинен стати вирішальним у проведенні реформи. Облдержадміністрація забезпечує систематичну координацію роботи з реалізації проєктів, налагоджено діалог і оперативне вирішення питань, які виникають в органах місцевого самоврядування існуючих громад, та тих, хто ініціює об'єднання. З метою розвитку самодостатніх та фінансово-незалежних територіальних громад області у 2020 році заходи будуть спрямовані на проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з жителями області щодо добровільного об'єднання територіальних громад та децентралізації влади; стимулювання співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад, зокрема шляхом об'єднання їх ресурсів, розроблення планів розвитку і реалізації спільних проєктів; сприяння досягненню оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади шляхом передачі функцій виконавчої влади від місцевих адміністрацій виконавчим органам рад відповідного рівня; створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення розвитку територіальних громад. Крім того, робота органів виконавчої влади у 2020 році буде спрямована на залучення територіальних громад до розробки програм з комплексного розвитку територій, які реалізовуватимуться за кошти обласного і державного бюджетів та міжнародно-технічної допомоги, а також вживатимуться заходи щодо співфінансування проєктів територіальних громад з питань соціально-економічного розвитку територій; надання практичної допомоги з підготовки планів розвитку територіальних громад; методичний супровід об'єднаних територіальних громад з питань підготовки проєктів, які можуть фінансуватися за рахунок державного фонду регіонального розвитку; складання територіальними громадами планів розробки генеральних планів і планів зонування населених пунктів. Надаватиметься всебічне сприяння громадським організаціям із залучення грантових коштів з метою підвищення активності громадян в питаннях управління територіальними громадами та вирішення проблемних питань розвитку територій.

Порівняльний аналіз основних показників соціально-економічного та культурного розвитку області за січень-серпень 2019 року, а також планових показників вказує на можливість досягнення мети і завдань програми у 2020 році. Зокрема, прогнозується зростання таких основних макроекономічних показників:

- промислового виробництва – на 6,3 %;
- обсягу реалізованої промислової продукції – на 12,0 % (до 27,9 млрд гривень);
- будівельної продукції – на 4,9 %;
- обсягу капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування – на 3,7 % до 8,4 млрд гривень;
- зовнішньоторговельного обороту товарами – на 10,5 % до 1,1 млрд дол. США;
- середньомісячної заробітної плати – на 20,5 % до 10 120 гривень;
- фонду оплати праці штатних працівників, зайнятих у сферах економічної діяльності - на 17,4 % майже до 16,7 млрд гривень;
- обсягу роздрібного товарообороту – на 4,8 % до 8,8 млрд гривень, обсягу реалізованих послуг – на 2 % до 7,6 млрд гривень;
- обсягів перевезень вантажів усіма видами транспорту – на 2,2 % до 11,2 млн тонн, у тому числі залізничним – на 2 % до 5,5 млн тонн, автомобільним – на 2,5 % до 5,7 млн тонн;
- кількості малих підприємств – на 0,5 % до 4,8 тис. одиниць, що складатиме 46 бізнесових структур на 10 тис. осіб наявного населення;
- чисельності працюючих на малих підприємствах – на 0,7 % до 28,9 тис. осіб;
- обсягу надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності малого підприємництва – на 2,4 % до 2,1 млрд гривень;
- чисельності прийнятих на роботу на новостворені робочі місця – на 9,6% до 12 тис. осіб, при цьому чисельність безробітних скоротиться на 0,2 % і становитиме 54 тис. осіб;

- кількість дітей у загальноосвітніх навчальних закладах – на рівні 2019 року і складатиме 110 тис. осіб;
- частки дітей сільської місцевості, для яких організовано підвезення до місця навчання і додому, від загальної кількості учнів, які цього потребують, – на 0,4 відсоткових пункти до 99,9 % [69].

А також передбачається зростання обсягів бюджету громади, збільшення активності громади у сфері міжнародного співробітництва, збільшення обсягів зовнішньоторговельного обороту, капітальних інвестицій, кількості туристів, кількості партнерських міст громади з муніципалітетами Європи та світу, кількості інвестицій, підвищення рівня діджиталізації та позитивна динаміка покращення інфраструктурної бази в регіоні.

Аналіз макроекономічних показників розвитку області вказує на можливість виконання плану доходів місцевих бюджетів.

2.3. Використання інноваційно-інвестиційних важелів в забезпеченні економічного, соціального, екологічного векторів сталого розвитку територій

Наростаюча загроза економічної кризи, проблеми бідності та інші загрози поставили суспільство перед необхідністю вдосконалення стратегії розвитку на засадах сталості, що має на меті необхідність стабільного задоволення потреб сучасного і майбутнього поколінь. Важливою базовою проблемою, що потребує вирішення через усвідомлення справжніх цінностей людини, громадянина, є здійснення якісних змін у громаді, починаючи з кожного індивіда. Модернізація існуючих підходів до активізації розвитку великих міст за безпосередньої участі громади в економічній, соціальній та екологічній сферах в бік посилення інноваційної складової дозволить досягти сталого розвитку. Але, по-перше, для цього необхідно сформулювати та реалізувати стійку стратегію розвитку та мотивації громади щодо забезпечення сталого розвитку – піднесення на основі збалансованості, поглиблення свідомості та виваженості у слідуванні спільній меті.

На початковому етапі, стратегічною метою розвитку території в нинішніх реаліях є досягнення стану сталого розвитку, що сприятиме підвищенню життєвого рівня населення на основі якісного поліпшення використання його інтелектуального, трудового та ресурсного потенціалу та докорінного поліпшення екологічної ситуації за рахунок посилення інноваційно-інвестиційних важелів. Досягнення зазначеної мети і перехід на траєкторію сталого розвитку ОТГ в Україні зумовлені складністю проблем, процес вирішення яких доцільно поділити на три етапи:

1) подолання наслідків кризи, що охопила всі сторони життєдіяльності громади, досягнення та закріплення стабілізаційних процесів в усіх сферах на основі максимального використання сприятливих умов та факторів розвитку;

2) здійснення виважених комплексних заходів, здатних спричинити якісні зміни в економічній, соціальній та екологічній сферах розвитку міст;

3) вихід громади на рівень сталого розвитку для виділення територіальних «локомотивів національного піднесення», здатних стати орієнтирами для інших громад країни [65].

Оскільки підвищити рівень життя населення регіону, територіальної одиниці взагалі, а також вирішити екологічні проблеми може лише ефективно працююча економіка та згуртована спільною колективною свідомістю громада, то працювати така економіка може лише при відповідній соціальній та екологічній безпеці міста, і тому питання соціального та екологічного захисту необхідно ставити поруч з проблемою економічного розвитку. У відповідності з цим, першочерговими пріоритетними заходами, спрямованими на досягнення у перспективі сталого розвитку новостворених ОТГ, повинні стати такі заходи, що забезпечуватимуть економічну, соціальну та екологічну рівновагу розвитку територій, активізацію соціально-орієнтованої та екологічно чистої й безпечної господарської діяльності, зміцнення фінансового стану суб'єктів господарювання та населення, розширення їх інвестиційних можливостей [39].

Проте відсутність на сьогоднішній день стратегічного бачення розвитку деяких територій України через призму усталення традиційних для України і її

територіальних одиниць соціо-еколого-економічних процесів унеможлиблює вироблення внутрішньої мотивації громади до саморозвитку та самоорганізації. Головними причинами цього є існуючі недоліки у системі стимулювання сталого розвитку територій, а також неможливість чи небажання самостійного виправлення соціально-економічного та екологічного стану громадянами, які звикли покладатися на державу та стримувати ініціативу в силу ментальних особливостей української нації. Тому ми виділили найважливіші інноваційні напрями в забезпеченні економічного, екологічного та соціального сталого розвитку території (табл. 2.1) [31,39].

Таблиця 2.1

Основні інноваційні напрями в забезпеченні сталого розвитку

Економічна сфера	Соціальна сфера	Екологічна сфера
підвищення конкурентоздатності галузей міської економіки, системи надання публічних послуг	збільшення фінансування в галузях освіти, охорони здоров'я та соціального захисту населення;	всебічне та різноспрямоване сприяння охороні навколишнього природного середовища, зокрема, з боку громадського сектору
зростання внутрішніх інвестицій у розробку та впровадження нових технологічних процесів у промисловості, сільському господарстві, транспорті, будівництві	запровадження бюджетного фінансування інноваційних проєктів, спрямованих на використання потенціалу громади в цілях суспільного розвитку	збільшення бюджетного фінансування програм з охорони довкілля; більш повне та ефективне використання туристично-рекреаційного потенціалу міста
розширення функцій місцевих податків та завершення комплексної реформи податкової системи, спрямованої на укріплення фінансової спроможності ОТГ		залучення внутрішніх інвестицій (благодійні внески громадян, кошти краудфандингових ініціатив) в проєкти, пов'язані зі збереженням довкілля
стимулювання самостійного впровадження інновацій на підприємствах регіону їх власниками		

Примітка. Складено автором на основі [39]

Таким чином, основні вектори загальної стратегії забезпечення сталого розвитку територій мають виглядати наступним чином:

1. Зміцнення внутрішнього ресурсного потенціалу громади та підвищення її конкурентоспроможності. Досягнення цієї цілі повинно забезпечити:

- створення економічних, організаційних та нормативно-правових передумов для реалізації основних принципів сталого розвитку громади;
- модернізацію економіки регіону на основі запровадження інвестиційно-інноваційної моделі з урахуванням особливостей потенціалу та конкурентних переваг території;
- розвиток інноваційного підприємництва, насамперед, малого та середнього бізнесу, підвищення рівня самозайнятості населення та, відповідно, наповнення місцевого бюджету;
- сприяння розвитку людського капіталу на основі стабілізації та поліпшення демографічної ситуації, досягнення продуктивної зайнятості населення, планомірного розвитку соціальної інфраструктури;
- розбудову та модернізацію інфраструктури для підвищення інвестиційної привабливості території, поліпшення умов ведення бізнесу та запровадження передових інноваційних технологій на її підприємствах;
- посилення індивідуальної екологічної відповідальності громадян, відповідне удосконалення системи охорони довкілля та використання природних ресурсів, механізмів, інструментів вироблення та реалізації на регіональному рівні належної екологічної політики.

2. З метою реалізації інноваційної політики першочерговими для виконання повинні бути:

- формування нових організаційно-інституційних структур, діяльність яких має інноваційну орієнтованість (технопарки, академічні бізнес-інкубатори та центри підтримки стартапів, інноваційні центри, центри трансферу знань і технологій);
- популяризація ресурсо- та енергозбереження у виробництві, наданні послуг; сприяння упровадженню високих технологій та нового обладнання щодо використання «чистих джерел енергії», що має розповсюджуватися на всю сферу ЖКГ регіону;
- інтеграція та взаємопроникнення сервісів в міжгалузевому просторі громади (ЖКГ, містобудування, просторовий розвиток, надання публічних послуг);

- впровадження інноваційних підходів до здійснення основної діяльності підприємств і організацій регіону;
- поширення практик аутсорсингу при наданні послуг та лізингу нової техніки та обладнання в управлінні, виробництві та наданні послуг;
- забезпечення розвитку технологічної складової господарювання в громаді [1].

3. Стратегічними завданнями інвестиційної мотивації розвитку територій, з позиції публічного управління, мають виступати наступні:

- сприяння міської ради щодо створення та підтримки існуючих промислово-фінансових груп та провідних підприємств;
- створення та підтримка діяльності існуючих державних підприємств; стимулювання публічно-приватного партнерства та заохочення вкладення приватних коштів у пріоритетні галузі господарської системи регіону, а також в охорону довкілля та розвиток соціальної інфраструктури.

Органам публічного управління великих ОТГ разом з активом громади необхідно залучати інвестиції в усі проблемні сфери. Так, для залучення інвестицій, в першу чергу необхідно створити сприятливий режим (починаючи від формування іміджу мера міста як надійного партнера до створення фізичних умов збереження та примноження вкладень на території та в її економічних об'єктів), вдало поєднувати надання податкових пільг, кредитів для створення робочих місць та мотивації підприємницької діяльності.

4. Основними напрямками реалізації стратегії нарощування фінансового потенціалу повинні стати:

- стимулювання підприємництва та формування підприємницької мотивації у господарчих суб'єктів, що сприятиме створенню конкурентного середовища, стійких динамічних переваг, диверсифікації і збільшенню обсягів експорту, прогресивним структурним зрушенням у виробництві;
- сприяння розвитку малого бізнесу, зокрема впорядкування нормативного регулювання підприємницької діяльності на території громади та рівня економічної безпеки.

5. Забезпеченню всебічного розвитку людського потенціалу міста сприятимуть такі заходи:

- реалізація соціальних програм, спрямованих на вирішення найгостріших проблем, насамперед, з питань забезпечення ефективної зайнятості населення, створення нових робочих місць, підвищення результативності роботи служб зайнятості, організація належного контролю над виконанням цих програм;
- реалізація державної політики у сфері регулювання внутрішньої та міжтериторіальної міграції;
- врегулювання відносин власності щодо об'єктів соціальної інфраструктури та житла;
- запровадження нових механізмів розвитку міської соціальної інфраструктури на основі залучення коштів;
- створення системи навчання протягом життя при ЗВО;
- підвищення рівня добробуту і забезпечення єдиних мінімальних соціальних стандартів та соціального захисту населення залежно від економічних можливостей ОТГ;
- здійснення заходів економічного і соціального характеру, спрямованих на збільшення тривалості життя та природного приросту населення;
- формування раціональної системи розселення (передусім, внутрішньо переміщених осіб) шляхом розширення існуючих мікрорайонів, активізації функціонування ОСББ, їх кооперування в мікрорайонах, регулювання розвитку мікрорайонів і сприяння якісним перетворенням.

Таким чином, використання інноваційно-інвестиційних важелів в забезпеченні економічного, соціального, екологічного векторів сталого розвитку територій сприятиме зменшенню територіальної неоднорідності, нарощуванню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції в регіоні, розширенню експортного потенціалу міських підприємств, вирішенню ряду серйозних проблем з питань економічного та екологічного розвитку та на цій основі підвищенню соціальних гарантій добробуту населення, його соціальної захищеності.

Висновки до розділу 2

Державна та місцева влада є рушійною силою прогресивних змін у суспільстві, оскільки саме органи влади наділені відповідними повноваженнями для реалізації стратегічних та поточних заходів соціально-економічного розвитку. Постійні трансформаційні зміни і процеси децентралізації мають вагомий вплив на формування нових взаємовідносин між певними елементами структури публічного управління і адміністрування, а також на відносини, в які вступають місцеві та державні органи влади в процесах суспільної праці. Для оптимізації цих процесів потрібно чітко уявити призначення, зміст, головні характеристики, напрями розвитку та учасників управлінського процесу. Отримати такого ефекту можна за допомогою методу моделювання.

Стратегічні перспективи реформи децентралізації щодо розвитку об'єднаних територіальних громад України можна звести до наступного:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення економічної спроможності громад;
- забезпечення системності проведення реформи децентралізації;
- запровадження нової якості публічного управління, з метою забезпечення сталого розвитку України в її євроінтеграційному поступі;
- забезпечення самодостатності місцевих бюджетів;
- використання переваг міжтериторіального співробітництва, що стимулюватиме розвиток внутрішнього ринку, посилить економічну та соціальну єдність громад;
- розвиток проектного підходу в громадах з метою пошуку шляхів самостійного вирішення проблем соціально-економічного розвитку територій.

Дослідивши всі проблеми та суперечності можна зробити висновок, що упорядкування спільної праці при здійсненні всіх видів діяльності у всій системі публічного управління і адміністрування дозволить нівелювати та вирішити їх.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ВЛАДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

3.1. Ревіталізація старих промислових зон в контексті забезпечення сталого розвитку територій

В сучасних містах ми можемо спостерігати цілий ряд трансформаційних процесів, серед яких субурбанізація, джентрифікація, фрагментація (функціональна фрагментація), комерціалізація, деіндустріалізація, терціаризація, демілітаризація, ревіталізація, сакралізація, просторова сегрегація тощо.

Сьогодні території колишньої промислової забудови є складними просторовими структурами, що характеризуються найчастіше нераціональним використанням земельних ресурсів, невпорядкованістю забудови, відсутністю елементів озеленення та благоустрою, а також негативним впливом на навколишнє середовище. Ревіталізація (з лат. від лат. *re* ... – відновлення та *vita* – життя, дослівно: повернення життя) – поняття, що використовується в науковій і практичній діяльності, яке характеризує процеси відновлення, оживлення, відтворення. В урбаністиці поняття «ревіталізація» означає відновлення міського середовища, при якому воно стає більш придатним для проживання. Таке явище, як ревіталізація, давно вже стало звичною справою на Заході. Воно передбачає реконструкцію, переформатування окремих комплексів будівель, в тому числі промислової нерухомості, промислових районів і навіть цілих населених пунктів з метою більш ефективного використання як самих приміщень, так і території, перетворюючи ці простори на різного роду житлові та культурні об'єкти: гастрономічні, музейні, мистецькі, виставкові тощо. І як наслідок – приміщення колишніх фабрик і заводів з їхніми величезними відкритими просторами, хорошим освітленням, високими стелями, незвичайним дизайном становлять великий інтерес для

організації арт-об'єктів, мистецьких студій, просторів з галереями, концертними майданчиками, кафе, пабами, ресторанами та офісами чи так званими сучасними коворкінгами [11].

Такі трансформації приносять вигоду малому бізнесу, який зможе вести тут підприємницьку діяльність, місцевим мешканцям, які зможуть відвідати нові цікаві об'єкти, а також отримати нові робочі місця, і звичайно ж зберегти архітектурну та історичну спадщину міста. Принцип ревіталізації полягає в розкритті та нових можливостей старих форм з урахуванням їхніх функцій. У ході ревіталізації найчастіше використовують комплексний підхід з метою збереження самобутності, автентичності, ідентичності та історичних ресурсів міського середовища. Ревіталізація – це не просто відновлення і реставрація, вона стимулює соціально-культурне й економічне зростання міста. У сучасному світі дуже популярна ревіталізація промислових комплексів, розташованих у межах міста, що пов'язано з потребами суспільства і сформованою структурою міського середовища. У таких випадках ревіталізацію розглядають як реконструкцію промислової архітектури зі зміною її функцій. Ступінь зміни міського середовища в процесі ревіталізації залежить від ступеня цінності історико-культурних об'єктів. Ревіталізація – це скоординований процес, до якого залучені органи місцевого самоврядування, місцева громада й інші учасники. Вона є одним з елементів політики розвитку, що спрямований на запобігання процесам деградації урбанізованих територій, кризовим явищам, що відбуваються внаслідок зростання суспільної й економічної активності, поліпшення середовища проживання з одночасним дотриманням принципів збалансованого розвитку [20].

Ревіталізація, на відміну від реконструкції, використовує найбільш щадну форму перетворення промислових об'єктів зі зміною їх функціонального призначення. Реновація дає можливість максимально використовувати рекреаційний потенціал занедбаних промислових територій.

Ревіталізація колишніх промислових об'єктів переслідує наступні цілі:

- розкриття нових можливостей територій;

- соціалізація простору;
- розвиток локального підприємництва;
- підвищення якості міського середовища з точки зору її функціонального різноманітності;
- поліпшення екології в місті.

Досягти цих цілей можна лише в довгостроковій перспективі, а значить, об'єкт повинен успішно функціонувати протягом багатьох років. Для цього об'єкт потребує грамотного та професійного управління. Основні завдання управління об'єктом ревіталізації – забезпечення його сталого функціонування і розвитку в рамках розробленого стратегічного бачення, задоволення потреб користувачів і відвідувачів шляхом створення і підтримки якісної ділової, громадської, культурної і побутової інфраструктури, інтеграція об'єкта в міське життя і, таким чином, підвищення якості відкритих громадських просторів в регіоні.

У сукупності завдань управління проектом ревіталізації промислового об'єкта можна виділити завдання стратегічного і тактичного рівня. Стратегічний рівень передбачає розвиток проекту в довгостроковій перспективі, тактичний – управління повсякденною життєдіяльністю об'єкта. Правильна постановка та виконання завдань обох рівнів дозволять забезпечити поступальний розвиток і фінансову успішність проекту.

Для проектів благоустрою промислових об'єктів в рамках програми підвищення якості середовища мономіст рекомендується встановлювати такі основоположні пріоритети:

- проект ревіталізації повинен бути вписаним в стратегію розвитку міста з чітким розумінням результатів, до яких приведе його покрокова реалізація;
- ревіталізація промислового об'єкта покликана позитивно вплинути на загальний імідж міста в очах жителів міста і туристів (фактичних і потенційних);

- оновлений промисловий об'єкт повинен стати новою точкою тяжіння в масштабах міста – для постійних і періодичних користувачів;
- в ході реалізації проекту необхідно створювати нові робочі місця в сферах, не пов'язаних з основним економічним профілем мономіста;
- реалізований проєкт покликаний впровадити і закріпити нові сценарії культурно-дозвілєвої діяльності городян, розвивати освітні практики, а також сприятиме зростанню локальної ідентичності і почуттю приналежності місця.

Алгоритм ревіталізації промислового об'єкта можна умовно уявити у вигляді послідовності трьох стратегічних етапів: підготовка, активація, розвиток (рис. 3.1).

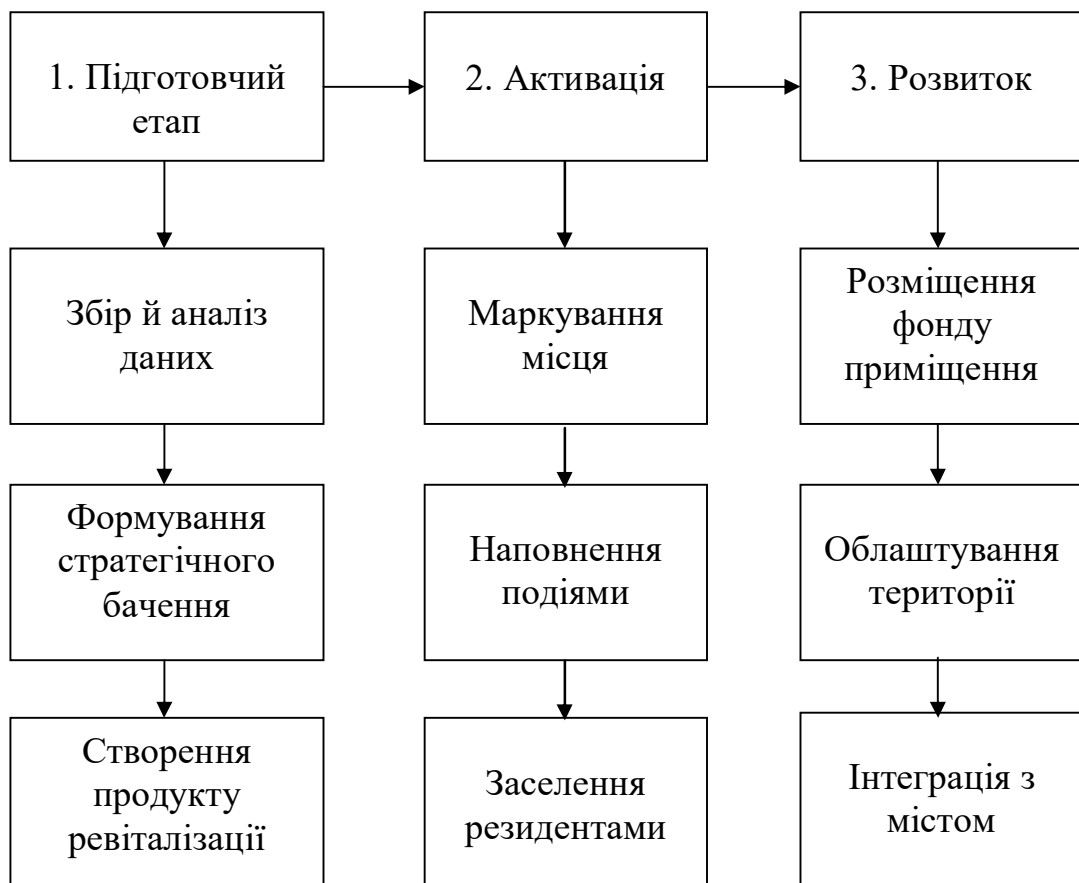

Рис. 3.1. Алгоритм ревіталізації промислового об'єкта

Примітка. Побудовано автором на основі [47]

Етап 1. Підготовчий. Підготовчий етап – це дослідження основних напрямків життєдіяльності міста та аналіз отриманих даних. На основі результатів аналізу формується стратегічне бачення пріоритетних напрямків розвитку міського середовища та розробляється продукт ревіталізації – набір функцій, які планується розмістити на території промислового об'єкта.

Етап 2. Активація. Перші кроки по запуску реалізації проекту. Це короткостроковий (до року) і динамічний етап, він вимагає рішучості, швидкості реакції, відкритості до взаємодії і готовності імпровізувати. Необхідно підкреслити важливість ведення активної інформаційної кампанії протягом цілого етапу, використання інформаційних приводів для анонсування змін, що відбуваються і стимулювання зворотного зв'язку з боку місцевих. Для цих цілей найкращим чином підходить використання соціальних мереж як найбільш сучасних і ефективних інформаційних каналів. Неоціненну допомогу на етапі активації можуть надати залучені активісти і спільноти, ентузіазм і висока мотивація яких не вимагає вкладень.

Маркування об'єкта в ментальному просторі. Першим кроком по реалізації проекту, незалежно від його площі і певного на основі стратегічного бачення набору функцій, є його маркування в ментальному просторі. Таке маркування в першу чергу має на увазі активацію історії промислового об'єкта в його зв'язку з історією міста в цілому і локальною ідентичністю місцевих жителів. На цій основі відбувається розробка легенди об'єкта. Легенда як публічна частина стратегічного бачення продукту включає в себе основні характеристики, що відображають зміст проекту і представляють його сильні сторони в максимально привабливому для цільової аудиторії форматі. У легенді може знайти відображення не тільки історія місця і пов'язані з ним культурні коди, а й майбутні функції об'єкта, перспективи його довгострокового розвитку. Проект повинен бути представлений як унікальний в масштабах міста і / або області, але в той же час повинен володіти певною універсальністю, щоб забезпечити інтерес ширшої аудиторії (наприклад, з метою розвитку туризму). Легенда лягає в основу технічного завдання на розробку брендингу. Якісний

брендинг необхідний для того, щоб створити легку для запам'ятовування назву, яскравий логотип і фірмову атрибутику, забезпечити високу впізнаваність об'єкта, об'єднати всі зацікавлені сторони навколо єдиного образу і створити основу для оформлення території, її реклами і просування. Розробка брендингу може проводитися через стандартну тендерну процедуру, де виконавці-професіонали визначаються, виходячи з вартості їх послуг і термінів виконання робіт. Разом з тим представляється допустимим проводити публічні конкурси на кращий брендинг об'єкта ревіталізації серед місцевих креативних команд. Це дозволить мінімізувати витрати, може стати хорошим інструментом залучення в проект локальних спільнот, створить відчуття причетності процесу у жителів і буде сприяти більш успішному закріпленню нового простору в ментальному просторі міста. Оцінку результатів конкурсу та вибір переможця також бажано проводити публічно, з громадським голосуванням і залученням членів місцевого експертного співтовариства.

Одночасно з розробкою легенди і брендингу об'єкта ревіталізації необхідно приступити до його фізичного освоєння, щоб наочним чином позначити початок нового життя. Роботи графіті-художників, об'єкти паблік-арту, банери – все це виграшно виглядає на тлі монументальних індустріальних просторів, а головне, може бути реалізовано в дуже стислі терміни і при відносно невеликих витратах. Такий спосіб маркування промислових територій не тільки привертає до них увагу, але і працює на стрижневий пафос ревіталізації: всі розуміють, що скоро тут буде зовсім новий, незвичайний, динамічний й інтригуючий суспільний простір.

Основне завдання впровадження програми подій на об'єкті ревіталізації – залучити городян і заново познайомити їх з місцем. Це дуже важливий крок не тільки з емоційної, але і з чисто технічної точки зору, оскільки саме в зв'язку з проведенням заходів на території починають з'являтися перші інфраструктурні елементи і об'єкти (наприклад, озеленення, вуличні меблі, пункти громадського харчування та ін.). Найчастіше вони зроблені з використанням всіляких підручних матеріалів і навіть відходів виробництва. Широко застосовуються

дерев'яні ящики і палети, бочки ГСМ, вантажні контейнери, залишки продукції, що колись були вироблені підприємством, що закрилося. Створення таких меблів і об'єктів – інструмент швидкого тактичного поліпшення середовища. Естетика DIY (від англ. Do It Yourself, «зроби сам») – характерний стиль початкових етапів ревіталізації, динамічний і дуже демократичний, який дозволяє задіяти творчий потенціал активних городян.

Залучення резидентів – кінцева мета етапу активації. Саме ті, хто приходить сюди регулярно, щодня, наповнюють місце життям, натомість отримуючи відчуття власної причетності до процесів позитивних змін в місті.

Етап 3. Розвиток Поява перших резидентів можна вважати умовною точкою закінчення етапу активації: об'єкт запущений, городяни знають про нього, з'явилися перші резиденти. Настає час системного розвитку. Цей розвиток має відбуватися за трьома основними напрямками:

- розвиток фонду приміщень;
- освоєння та благоустрій території;
- інтеграції з містом.

У всіх трьох випадках не обійтися без істотних інвестицій і застосування спеціально розроблених об'ємно-просторових рішень.

Розвиток фонду приміщень. Приведення приміщень у стан, придатний для здачі в оренду, як правило, вимагає вкладень. Крім заходів (ремонт покрівель, розкриття закладених віконних прорізів і заміна застосування, запуск опалення) необхідно застосовувати рішення, що дозволяють ефективно адаптувати простір колишніх цехів до нових типів використання і отримати максимум віддачі від наявного фонду приміщень.

Освоєння і благоустрій території. До цієї групи завдань з розвитку промислових об'єктів відноситься:

- розчищення проїздів;
- знесення захламують простір будівель і окремих конструкцій;
- організація зручного мультимодального доступу в приміщення;

- пристрій майданчиків для спокійного відпочинку і занять спортом, а також майданчиків вуличних кафе;
- організація транспортного обслуговування і впорядкування парковок;
- організація освітлення території та декоративного підсвічування фасадів.

Інтеграція з містом. Інтеграція територій промислових об'єктів і міський – третій напрямок їх розвитку, що включає в себе облаштування вхідних груп, огорож, освоєння зовнішнього периметра і прилеглих просторів, взаємодія з девелоперами. Межі території – це зона безпосереднього контакту з містом. Візуально і функціонально активний периметр – шлях до успішного позиціонування об'єкта в міській організації.

Міська влада всіма способами стимулює відновлення недіючі заводи. Сьогодні у містах є дуже багато індустриальних будівель, які вже не працюють. Для міської ради важливо, щоб на цих територіях створювали креативні простори. Важливо не лише забудувувати ці території багатоповерхівками, а придумати там щось цікавіше, корисніше для містян. Основне завдання влади – поспілкуватися з громадянами, розповісти про позитивний досвід ревіталізації, сприяти безпечній та корисній для громадян й території діяльності.

Аналізуючи ситуацію в Тернопільській ОТГ, для ревіталізації хотілося б залучити будівлю текстильного заводу «Текстерно», що знаходиться на вулиці Текстильній, 18. Будівля займає 220 000 кв.м. Частина заводу досі є діючою, проте ми пропонуємо оновити половину приміщення, створивши простір для зустрічей, фотостудію, офіси, дитячу творчу студію із створення та оздоблення текстильних виробів, а також доповнити магазинами та кафе [72].

Проект не матиме єдиного власника. Частина прибутку центру буде витрачатися на проекти в інтересах громади міста, а решта – розподілятиметься між усіма власниками як дивіденди.

Акцент буде зроблено на створенні адекватного простору і можливостей для розвитку співробітництва між бізнесом та освітніми установами, що є корисним та вигідним для усіх зацікавлених сторін. Для освітніх установ спільні проекти з промисловими підприємствами та малим і середнім бізнесом

дозволять наблизити освіту та наукові дослідження до потреб практики. «Текстерно» у свою чергу отримає можливості для впровадження інновацій, які підвищать його конкурентоспроможність на ринку. Місто сприятиме розвитку мережі культурних закладів, у тому числі інноваційного характеру, використовуючи вільні промислові зони. Окрім створення комфортного простору для роботи, навчання та відпочинку, спостерігатиметься облагородження території та підтримка стану будівлі. Стимулюватиметься насичення міста креативними елементами, вдосконалення інфраструктури, розвиток туристичної сфери, комунікацій та співпраці між ОТГ.

Існує також інформація про перспективу ревіталізації Тернопільського заводу «Сатурн» у «Трансімперію». У 2017 році Під час X Міжнародного економічного форуму, який відбувся в Жешуві (Республіка Польща) було представлено проект центру кластерного типу транскордонної співпраці «Трансімперія» з вигідним територіальним розташуванням, який допоможе в налагодженні тісніших дружних та ділових стосунків між підприємцями України та Європи. Окрім торгових та офісних приміщень, планується облаштування конференц-залів, шоу-румів, виставкових зал для представлення продукції зі всіх регіонів України та прикордонних країн, коворкінг-центру та ІТ-кластера, а також ресторанів, кафе тощо. «Трансімперія» має стати історико-культурним та діловим центр для бізнесменів і громадськості, в якому створять всі умови для комфортної співпраці, нетворкінгу, оволодіння новими професіями та навичками в бізнесі. Водночас тут можна буде провести цікаво і змістовно час у колі друзів та ділових партнерів. Отже, метою проекту є створення Міжнародного центру транскордонної співпраці «Трансімперія», налагодження економічної співпраці, збереження історичної і культурної спадщини через дослідження, відновлення та пропагування спільної історико-культурної спадщини на перетині економічних, культурних та туристичних шляхів історичної території Східної Галичини (у тому числі транскордонних територій країн – членів Європейського Союзу) з логістичним центром у місті Тернопіль [75].

Проект просуватиметься як громадська ініціатива та становитиме приклад «доброї практики» для наступних проектів, спрямованих на активізацію громадської активності. Місто та регіон, країна отримають вигоди у підвищенні культурного рівня його мешканців та статусу регіону, як місця, де відбувалися значні історичні події, які впливали на історію розвитку Східної Європи. У планах існує створення автентичного музейного простору для висвітлення спільної історичної спадщини та розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону, а також виставкового комплексу з використанням нових технологій енергозбереження та використання відновних джерел енергії, для проведення культурних, мистецьких, просвітницьких і туристичних заходів з метою посилення польсько-української транскордонної співпраці. Наявність музейного простору та відповідного виставкового центру збільшить інституційну спроможність місцевого туристичного бізнесу (туроператорів) для розробки відповідних продуктів для потенційних замовників та наповнить їхні туристичні програми додатковим цікавим для туристів контентом.

Результатами проекту буде значне збільшення туристичної привабливості регіону та м. Тернополя, як його адміністративного центру і центру історії та культури, тим самим це сприятиме зростанню мобільності людей та товарів в транскордонному русі. Кількісними показниками результатів буде збільшення кількості місць для культурного відпочинку, обізнаність місцевого населення про історію рідного краю, збільшення потоку транскордонних туристів та підвищення інвестиційної привабливості регіону. Покращення ситуації на ринку праці регіону, оскільки збільшиться кількість робочих місць та кількість зайнятих осіб в процесі, також і після завершення проекту. Місто, як адміністративний центр Тернопільської області отримає додатковий центр культурного та громадського дозвілля та підвищить свій статус в міжнародному туристичному рейтингу, стимулюватиметься розвиток міжнародного інноваційного руху, зростання кількості інновацій та творчих стартапів.

3.2. Реалізація концепції глокального міста як інструмент конкурентного збалансованого розвитку території

Сучасний підхід щодо планування регіонального або місцевого розвитку будується на розумінні культурних ресурсів як сукупності економічних активів, культурного капіталу регіону (міста), що здатні робити прямий та дотичний вклад в економіку.

З одного боку, неможливо уникати глобальних процесів: мобільності, міграції, глобальних комунікацій. З іншого боку, саме глобалізація провокує локальний патріотизм, збереження історичної пам'яті. З цих суперечливих складових складається концепція «Глокального міста», в основі якої знаходиться принцип «креативної економіки». Цей принцип полягає в розробці ідеї, на яку працюють всі групи: від людей креативних професій до бізнесу та влади. Багато прикладів таких міст існує на сьогодні в Європі та на Американському континенті [40].

Глокальне місто – це територія, яка розвивається на засадах креативної економіки і мультиплікування регіонального продукту.

Важливою складовою стратегії модернізації економіки України на сучасному етапі є перехід від індустріальної та сировинної моделі розвитку до постіндустріальної або креативної, яка базується на використанні людського потенціалу та знань, що є певною базою для розробки та реалізації ідей для культурно-економічного розвитку, в першу чергу, малих міст.

На сьогодні більшість малих міст та об'єднаних територіальних громад України характеризуються низьким рівнем соціально-економічного розвитку і ділової активності, є депресивними, однак володіють значним туристично-рекреаційним, культурно-історичним і природним потенціалом.

Проблеми, які існують на сьогоднішній день в малих містах є наступними:

- незадовільний стан загальної інфраструктури (дороги, водопостачання, водовідведення, теплопостачання) та комунікаційної інфраструктури

(рівень телефонізації, зв'язку, транспортного сполучення, інформатизації);

- значні деформації людського потенціалу в його структурі: від'ємне значення природного приросту населення; зростання кількості осіб пенсійного віку;
- високий рівень безробіття;
- відсутність в туристичній індустрії кваліфікованих кадрів та низька якість підготовки наявних фахівців, як на рівні підприємств (закладів розміщення, харчування та екскурсійного обслуговування), так і органів управління, загострює недостатнє інформаційне забезпечення сприянню промоції малих міст.

Сталий розвиток та якість життя почали відігравати суттєвий вплив на місцевий економічний розвиток та планування. Зростаюча увага до навколишнього середовища, соціальних проблем та сталого економічного розвитку призвела до появи інтегрованого стратегічного планування регіонального розвитку. Сьогодні світ розвивається не через розвиток країн, а завдяки діяльності кожної окремої громади. Унікальність ОТГ в тому, що вони є конкурентоспроможними і мають ресурси, які можна монетизувати. Враховуючи успішний мікророзвиток окремої громади, з часом можна трансформувати цей факт на наступний рівень – «Успішна країна».

Двоїста природа просторового фактору інновацій, яка обумовлює необхідність одночасно враховувати процеси як глобального, так і локального рівня, стає передумовою застосування концепції глокального міста.

В Україні концепція глокального міста тільки починає впроваджуватися. Це пов'язано, в першу чергу із процесами децентралізації, коли новостворені ОТГ шукають власні шляхи розвитку.

Основним принципом концепції глокального міста є пріоритетність національних / локальних інтересів та орієнтація на місцеві ресурси, за умови врахування глобальних тенденцій. Процеси глокалізації передбачають взаємоузгодження модернізації локальних культур із глобальною

мультикультурною цивілізацією, відбувається конструктивне співробітництво та взаємозбагачення культур в рамках регіонів. Кожна локальність демонструє власні особливості входження в процес глобалізації, серед яких можна виокремити наступні: максимальна відкритість та некритичність, співіснування, адаптація та трансформація, повне заперечення. Поєднання регіоналізації та глобалізації ускладнює функції регіону, зокрема зростає відповідальність місцевої влади, виникає необхідність комплексних стратегій, в основі яких – інновації. У результаті формується розуміння значимості врахування всього спектру ресурсів і зв'язків регіону, його матеріальних і нематеріальних переваг, у тому числі творчого і культурного потенціалу. Успіх економічної політики держави залежить від того наскільки вдало вдасться поєднати глобальні світові тенденції та національні / регіональні особливості економічного розвитку [46].

Впровадження концепції глокального міста у регіоні дозволяє подолати обмеженість локального підходу та негативні прояви глобального, тим самим створюючи унікальний глобально-конкурентоспроможний інноваційний продукт. В інноваційній сфері процеси глокалізації проявляються у взаємодоповненні локальних чинників інноваційного розвитку, зокрема унікального інноваційного середовища, людського та соціального капіталів, із глобальними чинниками інноваційного розвитку [49].

Сьогодні популяризується концепція глокального міста з метою збереження самобутності, культури та традицій регіону. Ефективне використання регіональної специфіки в унікальних соціально-економічних та інших особливостях стало визначальним чинником мінімізації негативних наслідків інтеграції національної економіки у глобальну економіку. На зміну централізованим інноваційним системам приходять локальні інноваційні екосистеми, які зберігають свою глобальну орієнтацію, проте концентрують увагу на локальних ресурсах та локальному розвитку. Найбільш поширені прояви концепції глокального міста можна об'єднати у групи за наступними напрямками: створення нових робочих місць в сфері креативних послуг (сервісне обслуговування, готелі, етнохати, сувенірне виробництво,

гастрономічний туризм); ребрендинг території (ревіталізація старих промислових зон, розвиток спеціалізованого туризму); створення міст з високою доданою вартістю з використанням культурного (креативного) ресурсу креативних послуг (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Напрями розвитку глокального міста

Примітка. Побудовано на основі джерела [11]

В Україні формування регіону як учасника конкурентних процесів на національному та світовому рівнях знаходиться на початковому етапі. Це обумовлено такими причинами:

- неоднозначність українського законодавства у цій сфері;
- обмеженість регіонів у проведенні самостійної економічної політики;
- усталені стереотипи централізованої планової економіки;
- високий ризик дезінтеграції держави, що стало причиною зволікання із проведенням адміністративно-територіальної реформи.

У червні 2018 р. у закон України «Про культуру» додали поняття «креативні індустрії», що стало вагомим внеском у розвиток економіки. Введення в законодавство про культуру цього терміна надало державі правову можливість підтримувати креативні галузі.

Креативні індустрії – це перелік видів економічної діяльності з потенціалом до створення доданої вартості і робочих місць через культурне (художнє) та / або креативне вираз. Їх продукти і послуги – наслідки індивідуальної творчості, таланту і навичок. У свою чергу, креативні індустрії є інструментарем глокального міста. Вони сприяють розвитку територій на засадах креативної економіки, цим самим впроваджуючи концепцію [18].

Відповідно до класифікації Конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), існують чотири базові групи для розвитку креативної економіки:

- культурна спадщина: традиційна культура (ремесла, фестивалі тощо); культурні пам'ятки (музеї, бібліотеки, місця розкопок, тощо);
- образотворче мистецтво (скульптура, фотографія тощо);
- медіа: публікації та видавництво; аудіовізуальні твори (фільми, телебачення, радіомовлення); нові медіа (цифровий контент, відеоігри тощо);
- функціональний креатив: дизайн та креативні послуги (реклама, тощо).
- Кабінетом Міністрів України визначено перелік креативних індустрій, до якого включили:
 - народні художні промисли;
 - візуальне мистецтво: живопис, графіка, скульптура, фотографія тощо;
 - сценічне мистецтво: жива музика, театр, танець, опера, цирк, ляльковий театр тощо;

- література, видавнича діяльність та друковані засоби масової інформації;
- аудіальне мистецтво;
- аудіовізуальне мистецтво: кіно, телебачення, відео, анімація, мультиплікація тощо;
- дизайн;
- мода;
- нові медіа та інформаційно-комунікаційні технології: програмне забезпечення, відеоігри, цифрові технології в мистецтві (3D-друк; віртуальна, доповнена, змішана реальність тощо);
- архітектура й урбаністика;
- реклама, маркетинг, зв'язки з громадськістю та інші креативні послуги;
- бібліотеки, архіви та музеї.

Застосування переліку видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій, дозволить визначити їх внесок у валовий внутрішній продукт держави; частку осіб, зайнятих у цих сферах; кількість підприємств та їхній оборот тощо.

Сучасний підхід щодо планування регіонального або місцевого розвитку будується на розумінні культурних ресурсів як сукупності економічних активів, культурного капіталу регіону (міста), що здатні робити прямий та дотичний вклад в економіку.

Починаючи із 80-их років 20 століття роль культури у світі розглядається як креативна складова розвитку економічного сектору. Спочатку це тлумачилось як отримання конкретного прибутку та залучених коштів, пізніше – як менеджмент та маркетинг в культурних організаціях. Після не зовсім вдалих спроб визначити важливість культури за допомогою конкретних економічних чинників було вивчено вплив культури на економіку міст та територій. Поняття «Культура» почало тлумачитись як ресурс змін якості життя шляхом створення додаткової вартості продуктів та територій і покращення умов зайнятості населення.

Сировиною креативної економіки є вміння знаходити оригінальні ідеї та перетворювати ці ідеї в економічний капітал та продукт, що продається. Основним завданням креативної економіки є створення та реалізація «ексклюзивного творчого продукту». Ще один аспект, який пов'язує культуру і економіку міста, примушує нас звернутись до проблеми локальної ідентичності в умовах глобалізації. Культурна політика і просування бренду міста та його іміджу в даному випадку не політичний аспект. Це засіб відстояти індивідуальність та місцеву специфіку на фоні домінуючих глобалізаційних процесів в урбанізації.

Передбачена максимальна автоматизація рутинних операцій у всіх сферах економіки значно збільшить роль інтелекту і стане фактором зміни характеру роботи населення економічно розвинених країн на більш творчу. Учені прогнозують появу так званої «економіки емоцій», при якій більша частина вироблених продуктів буде задовольняти емоційні потреби людства в контексті споживання, розвитку і самореалізації. Саме креативним індустріям відводиться роль драйверів майбутньої трансформації економічної системи [10].

В результаті спостерігаємо феномен збільшення кількості творчих, креативних людей, що успішно й ефективно ведуть свою діяльність в організації найрізноманітніших галузей економіки. Збільшуються адаптаційні можливості економіки реагування на потреби ринку, швидкість створення принципово нових продуктів.

Продуктами креативної економіки є кінопродукція, мультиплікаційні фільми, ІТ-додатки, комп'ютерні ігри, мистецтво і багато інших суміжних творчої індустрії. Тобто те все, що знаходиться на перехресті мистецтва, культури, бізнесу, технологій, у тому числі цифрових.

Здатність створювати оригінальні продукти, нові схеми та алгоритми для створення цих продуктів, а також схеми та алгоритми створення самих цих схем та алгоритмів стає обов'язковою компонентою будь-якої діяльності в постіндустріальному суспільстві в умовах переходу на більш складний

соціально-технологічний рівень. Креативність є однією з провідних і найбільш затребуваних компетенцій на ринку праці, якої навчають та яку розвивають.

Центральну роль у популяризації та впровадженні креативної економіки та концепції глокального міста здійснює держава та органи місцевого самоврядування через забезпечення наступних функцій:

1. Забезпечення гарантій захисту свободи, особистості та власності.
2. Розвиток підприємницької діяльності та інститутів її підтримки.
3. Формування сприятливого інституційного середовища для генерації та впровадження інновацій.
4. Фокусування національної та регіональної політики на концепції глокального міста.

Відслідкувати ознаки розвитку креативної економіки в регіоні можна за допомогою наступних проявів:

- ріст цінності ідей, знань, інтелектуальної власності, досягнення у сфері науки та культури, інновацій, технологій сервісного бізнесу;
- розширення кількості факторів економічного росту за рахунок продуктів інтелектуальної праці (патенти, авторські права, торгові марки);
- збільшення частки спеціалістів, зайнятих у таких сферах виробництва, де потрібне застосування творчих здібностей, управлінські компетенції і знання у сфері інноваційного розвитку;
- домінування сфери послуг над сферою виробництва;
- розширення мережевих зв'язків між носіями та споживачами ідей в світовому просторі за допомогою мережі Інтернет;
- ріст інвестицій в освіту, перепідготовку кадрів і збільшення якості людського капіталу.

Таким чином, ріст креативної індустрії, в порівнянні з традиційними галузями економіки є більш інтенсивним. Створюючи нові напрямки економічної діяльності, креативна індустрія формує умови для диверсифікації економіки.

Висновки до розділу 3

Протягом всієї історії відповідь на питання щодо пріоритетних способів наповнення державних та місцевих бюджетів змінювалася в залежності від типу суспільства. У традиційному суспільстві джерелом багатства було переважно сільське господарство, в індустріальному – промислове виробництво, в постіндустріальному – виробництво інтелектуального продукту. Для виробництва останнього, в першу чергу, необхідне інноваційне середовище, тобто поєднання внутрішнього середовища і зовнішніх умов, що є основним критерієм здійснення ефективної інноваційної діяльності й втілення концепції глокального міста. Адже, як зазначалося, глокальне місто – це територія, яка розвивається на засадах креативної економіки і мультиплікування регіонального продукту. А ось для того, щоб виявити і розвинути творчі здібності окремих людей і творчі починання спільнот, необхідна розвинена система креативних індустрій.

У сучасному світі також дуже популярна ревіталізація промислових комплексів, розташованих у межах міста, що пов'язано з потребами суспільства і сформованою структурою міського середовища. У таких випадках ревіталізацію розглядають як реконструкцію промислової архітектури зі зміною її функцій. Ступінь зміни міського середовища в процесі ревіталізації залежить від ступеня цінності історико-культурних об'єктів. Ревіталізація – це скоординований процес, до якого залучені органи місцевого самоврядування, місцева громада й інші учасники. Вона є одним з елементів політики розвитку, що спрямований на запобігання процесам деградації урбанізованих територій, кризовим явищам, що відбуваються внаслідок зростання суспільної й економічної активності, поліпшення середовища проживання з одночасним дотриманням принципів збалансованого розвитку.

ВИСНОВКИ

На підставі здійсненого дослідження сформульовано ряд висновків концептуально-теоретичного та науково-практичного характеру, що забезпечують вирішення основних завдань відповідно до поставленої мети дослідження.

1. Перехід до сталого розвитку – це процес зміни ціннісних орієнтацій багатьох людей. Визнаними міжнародними фундаментальними цінностями розвитку є свобода, рівність, солідарність, толерантність, повага до природи, спільна відповідальність. Національні цілі сталого розвитку базуються на політичних, економічних, соціальних, екологічних, моральних і культурних цінностях, властивих українському суспільству. Вони визначають спрямованість стратегії на турботу про спільне благо та захист національних інтересів України. І одним із важливих аспектів таких змін є підхід щодо реалізації схеми стійкого розвитку регіонів, який дасть змогу виявити пропорційність, відповідність між різними аспектами сталого розвитку. Регіональний розвиток припускає прискорене оновлення та відтворення всіх складових елементів регіонів України.
2. Суб'єктами управління й основними носіями функцій публічної влади регіонів є територіальні громади регіонів, районів, міст, селищ, які реалізують свої повноваження через органи місцевої влади (ОМС) й органи виконавчої влади та їх посадових осіб. До функцій органів публічної влади за економічним напрямом, що передбачає регулювання економіки регіону, належать: підтримка економічної стабільності, забезпечення соціального захисту, забезпечення суспільних благ, економічний моніторинг реформування і розвитку економіки, а також функція державного контролю. Слід зазначити, що основні функції органів влади, не можуть бути виконаними без якісної реалізації конкретних (спеціальних) функцій управління. Їх кількість,

поєднання і реалізації являє собою неперервний публічний процес, який складається зі стандартного набору операцій та інструментів конкретних функцій так званого управлінського циклу, до яких належить планування, організація, мотивування і контроль. Вважаємо, що конкретні функції управлінського циклу доцільно поповнити функціями комунікації і прийняття управлінських рішень. Окрім цього важливо, щоб вони працювали в одній системі з метою досягнення синергетичного ефекту.

3. Про необхідність інституційного забезпечення сталого розвитку та організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону свідчить, зокрема, виділення інституційного забезпечення як напряму дослідження в окремий розділ Концепції переходу України до сталого розвитку. Розроблений проект Концепції був поданий до Верховної Ради України, але не був ухвалений. Отже, в Україні нині майже відсутні будь-які правові засади організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону. Виняток становлять лише окремі державні й регіональні стратегії та програми, які створюють організаційні засади для інституційного забезпечення сталого розвитку регіону. Отож на сьогодні нормативно-правова та інституційна база реалізації концепції сталого розвитку в Україні потребує вдосконалення.
4. Важливими параметричними характеристиками забезпечення сталого розвитку в регіоні можуть стати: темп росту ВВП; частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії; кількість зайнятих працівників на середніх і малих підприємствах, фізичних осіб – суб'єктів малого підприємництва, млн осіб; обсяг утворених відходів усіх видів економічної діяльності на одиницю ВВП; рівень зайнятості населення віком від 20 до 64 років; рівень довіри до влади; частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції; енерго- та ресурсоємність ВВП; питома

вага високотехнологічної продукції та послуг у структурі експорту товарів і послуг; частка населення, чий середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум; ступінь зносу основних засобів за видами економічної діяльності «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність»; питома вага вартості виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП; частка сільських домогосподарств, які потерпали через відсутність можливості отримання якісних послуг; чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами та школами дітей відповідного віку. Загалом децентралізація здійснює позитивний вплив на розвиток регіону. Аналіз умов та перспектив посилення економічної спроможності Тернопільської ОТГ при децентралізованому управлінні свідчить, що стратегічними орієнтирами тут є стійке економічне зростання, зокрема, за рахунок створення умов для пріоритетного розвитку малого та середнього підприємництва в громаді; висока якість життя мешканців, зокрема, за рахунок підтримки тенденцій самозайнятості та саморозвитку в громаді; та комплексний розвиток територій в інтересах громад.

5. Планування та програмування сталого розвитку регіону є потужним інструментом досягнення високого рівня еколого-соціо-економічних показників регіону. Головною метою на 2020 рік є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного та культурного розвитку області на основі підвищення конкурентоспроможності економіки регіону, стандартів життя населення та зменшення диспропорцій у розвитку територій. З метою досягнення поставленої мети Програма соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області на 2020 рік узгоджена з ключовими положеннями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Програмою соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області на 2020 рік передбачено досягнення

трьох основних стратегічних цілей: розвиток людського капіталу та підвищення стандартів життя населення; підвищення конкурентоспроможності регіону; розвиток сільських територій [65].

6. Серед найважливіших інструментів реалізації концепції сталого розвитку, поза нормативно-правовою базою, економічними інструментами та інформаційною безпекою, необхідно визначити нововведення, які допоможуть Україні вийти на новий рівень розвитку. Однак суть цих нововведень повинна бути екологічно орієнтованою і спрямованою на зменшення руйнівного впливу на навколишнє середовище. Позитивний досвід проектного процесу, що реалізується спільно в межах Плану дій ПРООН в Україні свідчить, що жодна людина, організація чи влада не в змозі вирішити всі місцеві проблеми лише власними зусиллями [73]. Для цього потрібне активне партнерство у громаді із залученням приватного сектору, місцевих органів влади та окремих місцевих та міжнародних організацій, яке може бути реалізоване у формі міжсекторного співробітництва. Впровадження механізмів міжсекторного співробітництва в Україні є необхідним в стратегічній перспективі. Ключовим чинником є зростання різноманітності потреб суспільства до муніципальної влади. Зміна очікувань населення від муніципалітетів, які працюють за традиційними бюрократичними схемами та не здатні еволюціонувати, може призвести до поширення незадоволення серед споживачів послуг, а спільне вирішення місцевих проблем сприяє взаєморозумінню та спільній відповідальності за життя в громаді. Ще одним важливим елементом на шляху до забезпечення сталого розвитку території є найбільш неврегульоване питання екологізації регіону. Для покращення екологічного стану території пропонуємо популяризацію моделей економіки закритого циклу, зокрема впровадження її циркуляційної моделі. Ця модель призначена для виробництва продуктів і матеріалів, що використовуються для

виробництва поновлюваних видів палива, біо-розкладання і перероблених матеріалів. Важливо також Варто зазначити, що органи місцевого самоврядування відіграють фундаментальну роль у формуванні ідей та обізнаності в екологічному, соціальному та економічному вимірах життя регіону.

7. Таким чином, сталий розвиток території обумовлює необхідність розробки інноваційних підходів, які стимулюватимуть реалізацію концепції сталого розвитку у найближчі десятиліття. Ми вважаємо, що враховуючи те, що деградують території великих промислових підприємств, що збанкрутували, доцільно запозичити досвід ревіталізації. Це відносно не потребуватиме великих затрат, натомість сприятиме розбудові глобальної мережі комунікацій, інтегрованості регіону, забезпечить соціальну різноманітність та збалансованість.
8. Сьогодні у світі ще одним популярним напрямком розвитку територій є концепція глокального міста, що базується на засадах креативної економіки й мультиплікування регіонального продукту. Вона сприятиме трансформуванню економіки Тернопільської ОТГ та інтеграції її у транснаціональний простір. Впровадження креативних індустрій та реалізація концепції глокального міста – це складний багато плановий і довготривалий процес, що зачіпає інтереси великої кількості регіонів, підприємств та організацій, а також спеціалістів, що в них працюють. Креативний економічний механізм діє за плаваючим принципом, тому необхідно створити такі умови та методологічну базу, які сприятимуть накопиченню засобів в сфері, грамотно побудувати схему просування на ринок (в тому числі і світовий) продуктів і послуг, а також визначать роботу з кадрами, які орієнтуватимуться на результат. Ці та інші моменти дозволять вирішити низку проблем регіону та забезпечити сталий розвиток території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративний менеджмент: навч. посіб. / А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський, Т. М. Попович та ін. Тернопіль: ТАЙП, 2016. 115 с.
2. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку: практ. посібн. Підтримка децентралізації в Україні DESPRO. К.: ТОВ «Софія-А». 2012. 88 с.
3. Бобровська О. Формування та відтворення потенціалу сталого розвитку територій регіону. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. №1. С. 54–61.
4. Богач Ю. А. Місце і роль державного сектору в подоланні секторальних асиметрій розвитку національної економіки. *Секторальні асиметрії розвитку національної економіки : механізми подолання в умовах нових викликів та факторних обмежень* : зб. матеріалів доп. Всеукр. наук. internet- конф. з міжнар. участю (м. Тернопіль, 29 трав. 2015 р.) / редкол. : Т. Л. Желюк, А. Зелінська, Г. Л. Монастирський та ін. / відп. за вип. А. Ф. Мельник. Тернопіль: Тайп, 2015. С. 161–163. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/5543>
5. Богач Ю. А. Передумови та напрямки розвитку громад в умовах адміністративно-територіальної реформи. *Розвиток регіонів та громад в умовах адміністративно-територіальної реформи : перспективи та загрози: Дев'яті регіональні та муніципальні читання* : зб. матеріалів доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль-Вишнівець, 20-21 жовт. 2015 р.) / редкол. М. М. Шкільняк, А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський та ін./ відп. за вип. М. М. Шкільняк. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. С. 151–153. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/9305>
6. Богач Ю. А. Регулювання державного сектору економіки на національному та регіональному рівнях: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 - економіка та управління національним господарством. Тернопіль : ТНЕУ, 2011. 21 с. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/10896>

7. Бойко О. А. Подальша децентралізація державного управління у сфері цивільного захисту. Теорія та практика державного управління. Харків: ХРІ НАДУ, 2019. № 1(64).
8. Герасимчук З. В. Еколого-економічні основи формування та реалізації регіональної політики сталого розвитку: (питання методології та методики): дис. д-ра екон. наук : 08.10.01 / З. В. Герасимчук. Львів : б. в., 2002. 444 с.
9. Гречко Т. К., Лісовський С. А., Романюк С. А., Руденко Л. Г. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку : навч. посіб. Херсон: Грінь Д. С., 2015. 264 с. URL: <https://igu.org.ua/sites/default/files/pdf-text/public-management.pdf>
10. Давимука С. А., Федулова Л. І. Інтелектуальний ресурс – основний фактор забезпечення сталого розвитку регіонів України в умовах децентралізації. Регіональна політика і територіальний розвиток. 2017. №1. С. 5–16.
11. Давимука С. А., Федулова Л. І. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови : монографія. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2017. 528 с.
12. Дегтярьова І. Б., Мельник О. І., Романченко Я. В. Економічні та фінансові інструменти забезпечення сталого регіонального розвитку: досвід ЄС. Механізм регулювання економіки, 2014 (3). URL: file:///C:/Temp/Mre_2014_3_4.pdf
13. Дорошенко О. С. Становлення креативного сектору глобальної економіки: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.02. Держ. ЗВО «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ, 2014. 19 с.
14. Желюк Т. Л. Організаційно-економічний механізм управління довгостроковим розвитком національної економіки: автореф. дис. д-ра екон. наук : 08.00. ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». К., 2011. 34 с. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/12140>

15. Желюк Т. Л. Планування соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі Тернопільської області): автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.02.03. Київський національний економічний ун-т. К., 2000. 20 с. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/12139>
16. Жуковська А. Ю. Інклюзивний підхід до розвитку економіки: генезис виникнення та основні положення. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2019. Вип. 2. С. 7–23. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/35342>
17. Зверяков М. І., Ковальов А.І., Сментина Н.В. Стратегічне планування збалансованого розвитку територіальних соціально-економічних систем в умовах децентралізації: монографія. Одеса : ОНЕУ, 2017. 175 с.
18. Калініченко Л. Л. Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток: монографія / за заг. ред.. Л. Л. Калініченко. Харків. нац. ун-т буд-ва та архітектури. Х: Панов А.М. 2018. 315 с.
19. Комунальне майно – основа спроможної територіальної громади. *Розвиток регіонів та громад в умовах адміністративно-територіальної реформи : перспективи та загрози* : Дев'яті регіональні та муніципальні читання: зб. матеріалів доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль–Вишнівець, 20-21 жовт. 2015 р.) / редкол. М. М. Шкільняк, А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський / відп. за вип. М. М. Шкільняк. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. С. 68-73. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/9244>
20. Кухар В. П. Проблеми України – перехід до сталого розвитку (точка зору екоотоксиколога). Сучасні проблеми токсикології. 1998. № 3. URL: http://www.medved.kiev.ua/arhiv_mg/stat_98/98_3_1.htm
21. Ларва Ю.Ю. Роль громадянського суспільства в процесах здійснення реформи децентралізації. *Актуальні проблеми вітчизняної економіки, підприємництва та управління на сучасному етапі: матеріали доповідей*

IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (Тернопіль, 7 листопада 2019 року). Т: ТНЕУ. Ч.2. 2019.

22. Левенець Є. Функціональна складова діяльності центральних органів виконавчої влади в сучасній Україні. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2011. Вип. 5 (55). С. 102-116.
23. Ліпич Л. Г. Забезпечення сталого розвитку регіону: інститути та цілі діяльності підприємств. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2017. № 6 (236). С. 145–148.
24. Маркевич К. Л. Поточний стан та перспективи прямого іноземного інвестування в економіку України. Науковий вісник Мукачівського державного університету, 2015 № 2(4), Ч. 1. С. 249–254.
25. Марченко В. М. Система управління інноваційним потенціалом на промислових підприємствах. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2017. № 14. С. 411–417.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_65
26. Монастирський Г. Л. Модернізація муніципального сектору економіки на основі міжсекторальної дифузії. *Сектори економіки в процесі реалізації державної регіональної політики: Дванадцяті регіональні та муніципальні читання : зб. матеріалів доп. міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль-Збараж, 26-27 жовт. 2017 р.)* / редкол. : М. М. Шкільняк, А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський та ін. / відп. за вип. М. М. Шкільняк. Тернопіль: СМП Тайп. 2017. Ч. I. С. 86–90. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/24709>
27. Монастирський Г. Л., Савчук Д. М. Модернізаційний підхід до управління економічним розвитком громад. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2018. № 15. С. 38–46.
28. Монастирський Г.Л. Європейський вимір нового адміністративно-територіального устрою України. *Прикладна економіка – від теорії до*

- практики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 27 жовт. 2017 р.) редкол. : П. Р. Пуцентейло, Б. О. Язлюк, Р. Ф. Бруханський та ін. / відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2017. С. 54-58. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/24366>
29. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А. Юрій С. І. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Львів: Світ, 2005. Т.3. 282-283 с.
30. Новосад І. Г. Стратегії мотивації розвитку проблемних регіонів. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Луцький національний технічний університет. Економіка і регіон. 2011. Вип. 3(30). С. 10.
31. Підлісна О. А. Інноваційна реконструкція промисловості України в умовах сталого розвитку. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2017. № 14. С. 46–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_9
32. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, В. С. Міщенко, Я. В. Коваль, О. С. Новоторов, М. М. Паламарчук. Київ : РПВС України, 2000. 716 с.
33. Прямухіна Н. В. Проблеми та перспективи розвитку регіонального ринкового простору в умовах трансформації . К: Ліра-К, 2015. 332 с.
34. Роль державної власності в активізації міжрегіонального співробітництва. Міжрегіональне співробітництво в національному та міжнародному вимірах : Десяті ювілейні регіональні та муніципальні читання : зб. матеріалів доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 18-19 жовт. 2016 р.) / редкол. : М. М. Шкільняк, А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський / відпов. за вип. М. М. Шкільняк. Тернопіль : Крок, 2016. С. 113-116. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/6752>
35. Роцина Н. В., Борданова Л. С., Мілько І. В. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2017. № 14. С. 126–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_21

36. Семененко І. М. Забезпечення сталого розвитку регіону: інституційні засади та трансформація цільового управління підприємствами: монографія. Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля. 2017. 370 с.
37. Семененко І. М. Орієнтація на концепцію сталого розвитку задля вирішення глобальних проблем. *Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід* : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 квіт. 2017 р., м. Сєверодонецьк. Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім.В.Даля. 2017. С. 71–74.
38. Семененко І. М., Галгаш Р.А. Інституціоналізація сталого розвитку систем різного рівня: етапи становлення. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. № 21. С. 406-412.
39. Серьогін С. М. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : монографія / С. М. Серьогін та ін. / за ред. С. М. Серьогіна. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Д: ДРІДУ НАДУ, 2016. 275 с.
40. Сиваш Ю. М. Оцінка креативного потенціалу регіонів України. Міжнародні економічні відносини та економіка господарювання. 2017. № 15. С. 117–120.
41. Сосновський М. В., Шишко В. В. Проблеми та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні. *Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали учасників ІІ заочної наук.-практ. конф. (Львів, 16 квітня 2015 р.). Львів: ННППІ НУ Львівська політехніка, 2015. С. 138–141.
42. Сотниченко Л. Л. Визначення рівня розвитку інфраструктури регіонів України. Вісник донецького національного університету. В : економіка і право. Вип. 1. 2015. С. 335–341.
43. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. К.: ДУ ІЕПСР НАН України. 2014. 776 с.

44. Старостенко Г. Г., Онишко С. В., Поснова Т. В. Національна економіка : навч. посіб. К.: Ліра-К, 2016. 432 с.
45. Толуб'як В. С. Ризики адміністративно-територіальної реформи в Україні. *Міжрегіональне співробітництво в національному та міжнародному вимірах* : Десяті ювілейні регіональні та муніципальні читання : зб. матеріалів доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 18-19 жовт. 2016 р.) / редкол. : М. М. Шкільняк, А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський та ін. / відпов. за вип. М. М. Шкільняк. Тернопіль : Крок, 2016. С. 96–100. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/6747>
46. Тульчинська С. О. Перспективи та домінанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України: монографія. Херсон: ПП Вишемирський В.С. 2014. 210 с.
47. Тульчинська С. О., Кириченко С. О. Дослідження методичних підходів до оцінювання розвитку соціальної інфраструктури в регіонах. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» 2017. № 14. С. 67–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_12
48. Філіпенко А.С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність. К.: Знання, 2007. 670 с.
49. Хромов М. І. Розвиток людського капіталу в контексті ефективності управління капіталізацією та конкурентоспроможністю вітчизняної економіки. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vddfa/2010_2/5_Khromov.pdf
50. Худорлей В. Ю., Тульчинський Р. В., Гречко А. В. Децентралізація як передумова модернізаційних змін сталого розвитку регіонів України: монографія. Херсон: ФОП Вишемирський В.С. 2019. 112 с.
51. Цвіркун А. С., Гук О.В. Впровадження у виробництво інноваційного продукту. VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні підходи до управління підприємством» з міжнародною участю. К: Видавництво «Політехніка» 2016. 127 с.

52. Чевганова В. Я., Свистун Л.А. Креативна економіка як основа інтегрованого розвитку міст України. Механізм регулювання економіки. 2017. № 4. С. 58–69.
53. Яншина А. М. Інституційні і фінансові аспекти реалізації концепції сталого розвитку в Європейському Союзі. Економічний простір. 2013. № 74. С. 63–72.
54. Яцюк Г. В. Громадянське суспільство і формування нової парадигми соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації. Економіка України. 2015. № 12. С. 4–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2015_12_2.
55. An action agenda for sustainable development. Report for the Secretary-General of the United Nations. URL: https://cmsdata.iucn.org/downloads/an_action_agenda_for_sustainable_development.pdf
56. Bartlett A. A. The meaning of sustainability. Teachers clearinghouse for science and society education newsletter. 2012. Vol. 31, No 1. URL: <https://www.populationmedia.org/2012/04/04/the-meaning-of-sustainability-by-professor-emeritus-albert-a-bartlett/>
57. Pratt A.C., Jeffcutt P. Creativity, Innovation and the Cultural Economy: Snake oil for the 21st Century? Creativity, innovation in the cultural economy. London, Routledge, 2009. P. 1–20.
58. Ускова Т. М. Теория и методология управления устойчивым социальноэкономическим развитием региона : автореф. дис. на соискание уч. ступени канд. экон. наук: 08.00.05 / Т. М. Ускова ; Институт социально-экономического развития территорий РАН. Вологда : [б. и.] 2010. 37 с.
59. Воляник Г. Цілі сталого розвитку як складова частина стратегічного планування розвитку області: Презентація / Форум «Тернопільщина в контексті реалізації цілей сталого розвитку ООН». 2018. 12 грудня.
60. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

61. Деякі питання реформування державного управління України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 № 474-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80>
62. З якими показниками розвитку громад і територій завершують рік регіони – дані моніторингу децентралізації. URL: https://decentralization.gov.ua/news/11966?fbclid=IwAR3t8GGquWJBLXm8v824RBuX7V1Xa_Qyf5GDn1OpjLXc6QnIijX_a3EnFyA#gallery-5
63. Креативна економіка в Європі: 5 кроків для злету. URL: https://life.pravda.com.ua/culture/2016/03/21/209710/view_print/
64. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування: сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring>
65. Основні показники соціально-економічного становища Тернопільської області (за січень 2020 року): презентаційна версія. Головне управління статистики у Тернопільській області. URL: http://www.te.ukrstat.gov.ua/files/infografika/ig_mp_202001.pdf
66. Про співробітництво територіальних громад. Закон України від 17.06.2014, №1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>
67. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Указ Президента України, № 5/2015, від 12.01.2015 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
68. Реєстр договорів про співробітництво територіальних громад. URL: <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/reyestr/>
69. Розпорядження голови обласної державної адміністрації Про проєкт програми соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області на 2020 рік від 19 грудня 2019, № 795/01.02-01. URL: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/catalog/main/ua/79212/_795.pdf
70. Соціально-економічне становище Тернопільської області (за січень-лютий 2020 року): статистичний бюлетень від 30.03.2020. Головне

- управління статистики у Тернопільській області, 2020. 49 с. URL: http://www.te.ukrstat.gov.ua/katalog_ks.html
71. Статут Тернопільської міської територіальної громади (чинний) Затверджений рішенням Тернопільської міської ради №7/33/8 та №7/33/9 від 05.04.2019 року. URL: <https://tmrada.gov.ua/normative-documents/statut-gromadi-mista-ternopolya/28630.html>
72. Стратегічний план розвитку Тернопільської міської територіальної громади до 2029 року. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/strategichni-ta-programni-dokumenti/plan-strategichnogo-rozvitku-mista-ternopolya-do-2025-roku/18938.html>
73. Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 року. Проект: Програма розвитку ООН в Україні. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf
74. Тернопільщина 2019: статистичний бюлетень / за ред. Н.С. Дідуник. Головне управління статистики у Тернопільській області, 2020. URL: http://www.te.ukrstat.gov.ua/katalog_ks.html
75. Трансїмперія – міжнародний центр транскордонної співпраці: сайт Тараса Демкури. URL: <https://demkura.com/transimperiya/>
76. Цілі сталого розвитку 2016-2030 / United Nations Ukraine. URL : <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Періодизація процесу забезпечення сталого розвитку систем різного рівня

Етап	Ключові події у сфері забезпечення сталого розвитку	Сутність та результати
I. Концептуалізація сталого розвитку	Доповідь «Наше спільне майбутнє» Всесвітньої комісії з довкілля та розвитку, 1987 р.; Заснування екологічних фондів (ГЕФ, NEFCO), 1990–1991 рр.; Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку, 1992 р.; Формулювання та початок підписання Кіотського протоколу, 1997 р.; Утворення Глобальної ініціативи зі звітності, 1997 р.; Запровадження Індексу сталості Доу Джонса, 1999 р.; Асамблея тисячоліття ООН, де сформульовано Цілі розвитку тисячоліття, 2000 р.; Світовий Саміт ООН зі Сталого розвитку, 2002 р.; 70 сесія Генеральної Асамблеї ООН, 2015 р.	Формування передумов переходу систем різного рівня до сталого розвитку: – визнання потреби забезпечення сталого розвитку та пошуку відповідних стейкхолдерів і джерел; – всесвітня підтримка глобальної програми співробітництва для досягнення сталого розвитку; – визначення відповідальності держав у забезпеченні сталого розвитку своїх регіонів та світу загалом; – недостатній рівень управління процесом переходу країн до сталого розвитку.
II. Інституціоналізація сталого розвитку: <i>на світовому рівні</i>	Підписання Монреальського протоколу, 1987 р.; підписання Кіотського протоколу, 1997 р.; затвердження Порядку денного на XXI ст., 1992 р.; підписання Йоганнесбурзької декларації зі сталого розвитку, 2002 р.; запровадження Глобальної звітності зі сталого розвитку, 2002 р.; підписання документа «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року», 2015 р.	Інституціоналізація співробітництва між країнами, закладення глобальних цілей сталого розвитку, окреслення основних напрямів забезпечення сталого розвитку.
<i>на національному рівні</i>	Ухвалення Кодексу України про надра, 1994 р.; ратифікація Кіотського протоколу Україною, 2004 р.; ухвалення Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», 2010 р.; ухвалення Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», 2015 р.	Поширення принципів сталого розвитку; інституціоналізація екологічних обмежень; інституційна розбудова державних інститутів та посилення ролі недержавних інститутів, зокрема інституту громадянського суспільства; закладення необхідності сприяння формуванню інституційних засад забезпечення сталого розвитку.

Продовження додатку А.

<p>на регіональному рівні</p>	<p>Ухвалення Закону України «Про Генеральну схему планування території України», 2002 р.; ухвалення Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, 2004 р.; ухвалення Концепції Державної цільової програми підтримки соціально-економічного розвитку малих міст на 2011–2015 роки, 2010 р.; ухвалення Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., 2014 р.; ухвалення Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінювання результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів, 2015 р.; розроблення Типового положення про агенцію регіонального розвитку, 2016 р.; ухвалення Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, 2016 р.; затвердження міжнародного стандарту у сфері сталого розвитку в громадах ISO 37101, 2016 р.</p>	<p>Формування державних і недержавних інститутів забезпечення сталого розвитку регіонів, створення інституційного забезпечення реалізації стратегій розвитку регіонів, регіональних інституцій, громад.</p>
<p>на мікрорівні (рівень підприємства)</p>	<p>Затвердження міжнародних стандартів екологічного менеджменту серії ISO 14000, 1996 р., затвердження міжнародних стандартів у сфері соціальної відповідальності серії ISO 26000, 2010 р.; затвердження міжнародного стандарту ISO 20121, тобто Системи управління сталістю подій, 2012 р.</p>	<p>Поширення деяких принципів сталого розвитку на мікрорівні, залучення приватного капіталу до забезпечення сталого розвитку.</p>
<p>III. Актуалізація сталого розвитку</p>	<p>Робота Програми Розвитку ООН та інших міжнародних організацій в країнах-членах ООН в галузі забезпечення сталого розвитку; вжиття заходів, спрямованих на ознайомлення громадянського суспільства з цілями сталого розвитку.</p>	<p>Посилення світового співробітництва заради сталого розвитку, розвиток громадянської активності, поширення неформальних інститутів (зокрема, освітніх) у забезпеченні сталого розвитку систем різного рівня.</p>

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Матриця SWOT-аналізу Тернопільської ОТГ

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> – вигідне географічне положення на перетині важливих транспортних артерій, які є складовими транснаціонального коридору GO highway (Гданськ, Гдиня (Республіка Польща) – Одеса, Миколаїв (Україна)); – сприятливі природні умови для ведення сільського господарства; – розвинена харчова галузь промисловості; – сформована мережа об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва; – потужний і різноманітний туристичний, природний та культурно-історичний потенціал; – наявність потенціалу для підготовки та перепідготовки робітничих кадрів з метою задоволення потреб ринку; – висока духовність населення та один з найнижчих рівнів злочинності в Україні; – раціоналізація природокористування; – наявність потенціалу для створення інноваційного середовища в регіоні. 	<ul style="list-style-type: none"> – складна демографічна ситуація, зокрема скорочення чисельності населення, міжнародні міграційні населення, негативний показник приросту населення; – переважає сировинна структура експорту продукції; – відсутність доступного довготривалого кредитування банківськими установами для широкого кола суб'єктів господарювання; – критичний стан житлово-комунальної інфраструктури; – низький рівень доходів населення; – низька якість дорожньої інфраструктури, відсутність діючого аеропорту в області, недостатня забезпеченість залізничною інфраструктурою; – недостатня чисельність сучасної інфраструктури туристичної індустрії, в тому числі індустрії відпочинку та розваг; – недостатній рівень інтегрованості науки в реальний сектор економіки; – диспропорції соціально-економічного розвитку складових об'єднаної ОТГ.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – поглиблення інтеграційних тенденцій, нарощення експортно-імпортних та інвестиційних відносин з країнами світу; – покращення бізнес-клімату; – зростаючий попит на споживання продукції та послуг на внутрішньому та світовому ринках; – зростання попиту на туристичні продукти; – формування ефективної мережі закладів професійної (проф.-технічної) освіти для задоволення потреб ринку праці; – завершення адміністративно-територіальної реформи та децентралізації влади; – поглиблення міжнародної наукової співпраці, інтеграції наукових досліджень в європейський простір освітніх та наукових інновацій. 	<ul style="list-style-type: none"> – високий рівень тонізації економіки; – суспільно-політична нестабільність та незавершеність військових дій на Сході України; – демографічна криза; – орієнтація іноземних інвесторів, головним чином, на експлуатацію мінерально-сировинних, земельних ресурсів, дешевої робочої сили; – відсутність дієвого механізму щодо використання курортно-рекреаційних зон, механізму використання для туризму об'єктів культурної спадщини та пам'яток архітектури; – зміна клімату.

Примітка. Складено на основі джерел [70, 73, 74, 75]